Poštarina plaćena u gotovu

HRVATSKI JEZIK

S A D R Ž A J

8-10

1939

IZDAJE DRUŠTVO »HRVATSKI JEZIK« U ZAGREBU

UPRAVA »HRVATSKOG JEZIKA«
ZAGREB, JURJEVSKA 57

UREĐUJE ZA ODBOR:

Prof. dr. Stjepan Ivšić, Zagreb, Sveučilište, Slavenski seminar.
Ovamo se šalju rukopisi i zamjene.

HRVATSKI JEZIK

KNJIGA I.

1938—1939.

UREDIO

Dr. STJEPAN IVŠIĆ

IZDALO DRUŠTVO »HRVATSKI JEZIK« U ZAGREBU

»TIPOGRAFIJA« D. D., ZAGREB

SADRŽAJ

I. KNJIGE HRVATSKOG JEZIKA

HRVATSKI JEZIK

GODINA I — 1939 — BROJ 8-10

»OGLEDI« SOVIĆEVA PRIJEVODA »STAROGA ZAVJETA«

Pod kraj mjeseca studenoga o. g. razaslan je »Prospekt s ogledima« prijevoda »Staroga zavjeta«, što ga je izradio dr. Antun Sović, profesor zagrebačkoga Teološkog fakulteta.[1]) Iz toga »Prospekta« (sa str. 2) doznajemo, da je prof. Sović izradio svoj prijevod »na osnovu crkvenog pismenog mandata od pokojnoga nadbiskupa i metropolita dra. A. Bauera«, i da će ga izdati »pod pokroviteljstvom i nadzorom« našega rimokatoličkog episkopata. Prema tome će Sovićev prijevod ulaziti i u naše katoličke udžbenike i katoličke obredne knjige, pa će otud utjecati na naš književni jezik, kako je dosad utjecao Daničićev. Zato mislimo, da će biti dobro, da i naš časopis progovori već na ovaj »Prospekt«, da se čuje, što mi sudimo o Sovićevim »Ogledima«.

Prof. Sović toliko je priznat u svojoj struci, da će njegov prijevod, koliko se tiče prenošenja originala, zacijelo biti izrađen prema današnjem stanju starozavjetnoga biblijskog studija. Ja, dakako, kao nestručnjak u tome studiju, ne mogu suditi o

[1]) Prospekt, štampan u 4⁰ na 16 strana, ima ovaj natpis: PROSPEKT / S OGLEDIMA / Pod visokim pokroviteljstvom i nadzorom P. N. PRETSJEDNIŠTVA rimokatoličkog Episkopata Kraljevine Jugoslavije izdaje »Zaklada Tiskare Narodnih Novina« u Zagrebu djelo pod natpisom / SVETO PISMO STAROGA ZAVJETA / Preveo sa jevrejskog, aramejskog i grčkog jezika prema kanonu rimokatoličke crkve na hrvatski književni jezik, uz jevrejsko-njemačko-hrvatski pararelno-analitički leksikon i nužne bilješke / DR. ANTUN SOVIĆ / Profesor Starozavjetnog Bibliskog Studija u Teološkom Fak. Zagrebačkog Univerziteta / S dopuštenjem Nadbiskupskog duhovnog stola u Zagrebu od 16-IX 1938. br. 7353. / Dalje se izbrajaju knjige, koje ulaze u taj prijevod.

toj strani ovih »Ogleda«, i zato ću ja ovdje kazati samo nešto o Sovićevoj prevodilačkoj vještini.

Ja sam se s prof. Sovićem ne jedan put, nego mnogo puta, razgovarao o njegovu prijevodu, koji je on radio godine i godine svagda s jednakim oduševljenjem. Iz tih sam razgovora vidio, da se prof. Sović, po rođenju kajkavac, ozbiljno trudio, da i u poznavanju našega štokavskog jezika dotjera bar dotle, da mu se prijevod ne izgubi uz klasički jezik u Daničićevu prijevodu. Preteča prof. Sovića, profesor i pisac kanonik Iveković, kajkavac sa Sutle, dotjerao je, kako je poznato, u jednakom nastojanju tako daleko, da ga je Maretić u 2. izdanju »Gramatike i stilistike« metnuo i među svoje izvore!

Već s prve strane »Prospekta«, gdje se nabrajaju imena prevedenih knjiga, može svaki čitalac opaziti, da je prof. Sović odbacio kod nas uobičajena biblijska imena: u njega je pored drugih novina i *Samuilo* (mjesto *Samuel), Avakuk* (mjesto *Habakuk),* ali ipak *Makabeji* (mjesto *Makaviji!), Baruh* (mjesto *Varuh)* i dr.[2]) Ako je u sprijeda navedenom »Dopuštenju Nadbiskupskog Duhovnog stola« odobrena i ta Sovićeva novina, onda je i naša katolička hijerarhija pristala, da se naša dosadašnja katolička latinska biblijska nomenklatura zamijeni grčkom, premda naša crkvena i jezična tradicija, kako je nalazimo u našim najstarijim crkvenim knjigama, kakve su d u b r o v a č k i štokavski »Vatikanski hrvatski molitvenik« (iz XIV vijeka) ili čakavski »Zadarski lekcionar« (iz prve polovine XV vijeka), poznaje na pr. samo proroka *Ezeki(j)ela* (a ne *Jezekilja), Joela* (a ne *Joila),* lijepu *Esteru* (a ne *Jestiru)* i dr.[3]) Da Sovićev novi naziv

---

[2]) Ni »*Makavijske*« knjige ni knjiga proroka »*Varuha*« nijesu ušle u starozavjetne knjige pravoslavne crkve, pa ih zato nije ni Daničić preveo. Tako se i za sv. Metodija u njegovoj staroslovjenskoj legendi (u XV glavi) kaže da je pod kraj života preveo neke starozavjetne knjige osim »*Makavijskih*« (ispor.: »... prěloži vъ brъzě vъsę knigy isplъnь, razvě M a k a v ě i«).

[3]) Prema bilješci na str. 10 ovoga »Prospekta«, gdje se spominje »*Vavelsko*« sužanjstvo, čini se, da bi prof. Sović htio, da govorimo i o »*vavelskom*«, a ne *babilonskom* tornju. Ako je tako, onda nećemo više ni za koji pokvaren grad reći da je »pravi *Babilon*«, nego »pravi *Vavel*«!

Uz ovu novinu prof. Sovića neće biti bez interesa, da spomenem ono, što je prije 40 godina rekao prof. Rešetar govoreći

»*Divna pjesma*« ne kazuje koliko »*Pjesma nad pjesmama*«, to će se vidjeti iz jednoga moga članka, što ću ga drugi put donijeti u ovom časopisu.

Najveća jezična novina spram Daničićeva prijevoda bit će u tome, što je prof. Sović u svojem prijevodu izlučivao aoriste (zamjenjujući ih veoma često prezentom historijskim) i imperfekte i u onim dijelovima, što ih je preuzeo iz Daničićeva teksta (ispor. na pr. u Daničića: A Adam reče: žena koju si udružio sa mnom, ona mi *dade* s drveta, te *jedoh* — u Sovića: A Adam odgovori: Žena, koju si udružio sa mnom, ona mi *je dala* sa tog drveta, te *sam jeo* Mojs. I 3, 12); zadržao ih je, koliko se iz ovih »Ogleda« vidi, samo u dijelovima, što ih je metrički preveo; ispor. na pr. *rastaše* str. 6, *ugledah* str. 9, *stadoh* str. 13, *bijaše* 'erat' 7 i dr.; unio ih je sam u prozni dio »knjige o Makabejima«, gdje nalazimo: *plaćahu, umrije, sagradiše* (na str. 16 »Prospekta«). Kad bi ovaj prijevod bio namijenjen samo čakavskim i kajkavskim katolicima, onda bi se postupak prof. Sovića mogao opravdati, no ovako, kad je namijenjen i katolicima štokavcima, u kojih aorist još punim životom živi, dah posvećene starine ne bi, po mome uvjerenju, bio na štetu ni njegovu prijevodu;[4]) sakralne knjige i drugdje podnose svagda i neke je-

---

o biblijskim imenima u hrvatskim primorskim lekcionarima XV vijeka. Prof. R. piše: »Nalazim, da se u najnovije vrijeme u njihovu pogledu (t. j. *biblijskih imena)* sasvim samovoljno postupa: mjesto oblika, koji su od vijekova utvrđeni u narodu i u književnosti, kao što su n . pr. *krst, Isukrst, Irud,* uvode se nova *Krist, Isus Krist, Herod,* što se (baš ovako) ne mogu čuti ni u jednom dijelu našega katoličkoga naroda ... Naročito mi se čini, da je i s vjerskoga stanovišta neumjesno, što se uvodi oblik *Krist* i *Isus Krist,* jer se time ruši sveza među *kršćanima* i *krstom.* Nego to nije moj posao da s te strane rasuđujem, ali s filološkoga stanovišta mora se odlučno osuditi tako samovoljno istiskivanje starijih oblika, koji su svijem katolicima dobro poznati« (v. »Rad« JA. *136,* 135).

[4]) Tko nije imao prilike da sam u razgovoru s ljudima iz naroda čuje, koliko je aorist još živ u svakidašnjem govoru, može to vidjeti na pr. iz B u d a k o v a »Ognjišta«, romana iz ličkoga seljačkog *(katoličkog)* života (u izdanju »Matice hrvatske« 1938), u kojem pisac na vrlo mnogo mjesta donosi dijaloge u narodnom ličkom govoru.

zične arhaizme. I Vuk je, koji je drugdje mnogo upotrebljavao i prezent historijski, u svojem prijevodu »Novoga Zavjeta«, zadržao velik broj aorista i imperfekata, ne zato, što se povodio za crkvenoslovjenskim tekstom, nego zato, što je, kako prof. Rešetar veli, »svojim finim jezičnim osjećanjem razumio, da ti, gotovo bih rekao aristokratski oblici vrlo dobro pristaju za svečanu knjigu kakva je Sveto Pismo«.[5])

Kad je prof. Sović odlučio, da iz Daničićeva teksta ukloni aoriste, nije trebalo da u svojem prijevodu ostavlja ili u nj sam unosi glagolske priloge prošloga vremena na *-v(ši)*, koji su u današnjem jeziku još kud i kamo rjeđi; ispor.: I otvore se obojici oči, i oni primijete, da su goli, pa *spletavši* smokova lišća načine sebi pregače. Mojs. I 3, 7 — u Daničića: Tada im se otvoriše oči, i vidješe da su goli, pa *spletoše* lišća smokova i načiniše sebi pregače.[6])

Ako je prof. Sović radi naših čakavaca i kajkavaca uklanjao Daničićeve aoriste i imperfekte, onda se radi njih mogao kloniti i sveze prezenta s prefiksom *uz-* za futur drugi, kako ga nalazimo na pr. u Mojs. I 3, 5: Nego zna Bog, da će vam se u dan, kad *uzjedete* s njega, otvoriti oči. 3. U Daničića je drugi glagol: *okusite*. Ja nijesam protivan spomenutoj svezi, nego ovo spominjem samo zato, da bih istakao, da se prevodilac nije svagdje držao istih načela.

Novina je u Sovićevu prijevodu i to, što je neke dijelove preveo osim u prozi i metrički i u svojim stihovima sve riječi akcentovao, »bez obveza za samo izdanje« (v. str. 2). No bilježenje akcenata bio je, po mojem mišljenju, zališan trud i bez prave potrebe, jer su Sovićevi stihovi građeni s ugledanjem na stihove naše narodne pjesme s nepravilnim trohejskim i daktilskim ritmom, i jer su akcenti, kako ih u ovim »Ogledima« nalazimo, veoma često pogrešni; među pogreškama ima nekoliko protivnih svakomu govoru, kao na pr.: *pȍd lotōsom mírno* pòčīvā 8 mjesto: *pod lótosom* (ili: *lòtosom) mîrno* pòčīvā; — *međȕ sobōm* 8 mjesto: *mȅđu sobōm;* — *predà* mnōm 9 mjesto: *prȅda mnōm;* — *nadà mnōm* 15 mjesto: *nȁda mnōm;* — *prȅd očima* 9

[5]) V. »Slavia« XI (1932), 585.

[6]) Ispor. i: *vidjevši, carovavši, odmetnuvši se, pokorivši, ušavši* i dr. u »Knjizi o Makabejima« (v. str. 16 »Prospekta«).

mjesto: *pred òčima;* — *dȁ igrāju* (kosti) 9 mjesto: *da ìgrajū* — i dr.[7])

No osim akcenatskih pogrešaka, u Sovićevoj versifikatorskoj tehnici, kako je u ovim »Ogledima« vidimo, ima i drugih nedostataka.

U nekoliko je stihova ušao pogrešan metar; ispor na pr. u stihu: *Pòpeo* (!) sam se na Livanski vršak najviši 13—, gdje metar ište, da se *pȍpeo* čita: *pȍpō*. Kao što *pȍpō* nije za književni govor, tako nije ni *dô*, koje bi trebalo da se zaradi metra uzme mjesto *dao* u stihu: Remek-djelo on je Božije; Tvorac njegov mač svoj *dao* mu je 8 — mjesto: mač *svoj dô* mu je (bolje bi bilo: mač svoj *dȁde* mu).[8])

[7]) Za one, koji razumiju bilježenje naših akcenata i kvantiteta, evo još puna pregršt drugih pogrešaka: *mimò svȅ dìvljē zvȉjērje* 4 mjesto: *mimò sve dìvljē zvȉjerje;* — *ì prah* 4 mjesto: *ȉ prāh;* — *među rôd* 4 mjesto: *mȅđu rōd;* — pétu vrébati 4 mjesto: *pêtu* vr. — *ȕ mukama* 4 mjesto: *ù mukama;* — *pȍsječenī* 6 mjesto: *pòsječeni;* — *tôg* 6 mjesto: *tȍg;* — *pȍ ulicam* 6 mjesto: *pò ulicam;* — *nȅ jujučū* 6 mjesto: *ne jùjūčū;* — ròsa nà vās *nȅ padala* 6 mjesto: *. . . nè padala;* — pȍlje rôd *nè dālo* 6 mjesto: p. r. *nȅ dālo;* — *Sȁulōv* 6 mjesto: *Sàulov;* — *ȉ Saul* 6 mjesto: *i Sàul;* — *ȕ smrt* 6 mjesto: *ù smrt;* — *ȍd orlōvā* 6 mjesto: *òd orlōvā;* — *ȍd lavovā* 6 mjesto: *òd lavōvā;* — *zȁ Saulom* 7 mjesto: *za Sàulom;* — *pȍ ruhu* 7 mjesto: *pò ruhu;* — *ù bōj* 6 mjesto: *ȕ bōj* — *ȕ bedrima* 8 mjesto: *ù bedrima;* — *vŕbe* pòtočnē 8 mjesto: *vȓbe* p. — *zlòčīn* 9 mjesto: *zlȍčīn;* — *ȍbjāvīš* 8 mjesto: *òbjāvīš;* — *bȅz ljagē* 9 mjesto: *bèz ljagē;* — *òd snijēga* 9 mjesto: *ȍd snijega;* — *pȍtr'o* 9 mjesto *pòtr'o;* — *grijêhā mòjijeh* 10 mjesto: *grijèhā* (ili grijéhā) m.; — *ìspred lica* 10 mjesto: *ispred lica;* — *nȅ volīš* 10 mjesto: *nè volīš;* — *pâljenice* (tako pogrešno i u BIRj.) 10 mjesto: *paljènice* (v. ARj. i *opaljènica* u BIRj. iz Rj[3]); — da bi Te se *ljûdī bòjali* 11 mjesto: *. . . . ljûdi bȍjāli;* od svīh *zlòčīnā* 11 mjesto: *òd svīh zlȍčīnā;* — *nȅ gleđte me* 12 mjesto: *nè gleđ'te me;* — *zȁ stadima* 12 mjesto: *zà stadima;* — *mèđu žènama* 12 mjesto: *među žènama;* — *kraj kòlībā* 12 mjesto: *kràj kolībā* (ili: *kraj kȍlībā);* — *ȕ kolima* 12 mjesto: *ù kolima;* — *nà kōg* dȉžēš glâs? 13 mjesto: *nà kog* d. gl.; — *pòpeo* 13 mjesto: *pȍpeo;* — njègvīh *kédāra* 13 mjesto: nj. *kêdārā* (od nom. *kédar,* kako je drugdje, na pr. na str. 8, mjesto *kèdar* prema grčkom κέδρος); — od ìskonskīh *dânā* 13 mjesto: . . . *dánā;* — *ȕ kup* 14 mjesto: *ù kup;* — dȍk grȁđāni stòjē slȁbi, *stîdnī, zbûnjenī* 14 mjesto: dok . . . *stídni, zbûnjeni;* — *pȍ mjestima* 16 mjesto: *pò mjestima;* — *ȕ ložnici* 16 mjesto: *ù ložnici;* — *ù stīd* 16 mjesto: *ȕ stīd* — i dr.

Ima stihova, koji svojim ritmom ne pristaju u svoju okolinu. Tako na pr. u plaču Davidovu za mrtvim Saulom i Jonatanom, prevedenu u metru 4 + 4 + 4, čitamo ove ritamski i jezički (*u* s akuzativom mjesto s lokativom) nedotjerane stihove: Jònatān ì Saul (!) mili za života / Ni *u smrt* se dragi oni ne rastaše! 6 — i : Oh, kako su *u boj* pali[9]) div-junaci! / Jonatan *na visu tvome* kako pade![10])

Metar i ritam nijesu provedeni ni u ovim stihovima: Kosti su mu cijevi mjedene, Zglobovi *ko* (!) kvrge gvozdene 8; — Pomiluj me, Bože, svojom milošću / Milosrđem *velikim* zbriši zločin moj! 9; — *Da se prav objaviš*, kada prozboriš. 9; — *Radost mi objavi* svoju s klicanjem! 9; — *Operi, da bjelji* budem od snijega! 9; — *Gospode, otvori* moje usnice 10 — i dr.

U nekim je stihovima red riječi takav, da kvari smisao; ispor. na pr.: (Tada JAHVE Bog reče zmijcu) *Proklet da si* prema Daničiću: (Tada reče Gospod Bog zmiji) kad si to učinila, da si prokleta mimo svako živinče i mimo sve zvijeri poljske; — Oh, kako su, *Izrajiljska*, pali, diko, / Na tvom visu

---

Dosta je pogrešaka u bilježenju dužine; ispor. na pr.: *Sàulōv* 6 mjesto: *Sàulov;* — *ràstašē* (3 l. pl. aor.) 6 mjesto: *ràstaše;* — *ònī* 6 mjesto: *òni;* — *štō* no sam ga 8 mjesto: *štȍ . . .;* — *rȁdost* 9 mjesto: *rȁdōst;* — dȕhom *vôljnījem* 10 mjesto: d. *vôljnijem;* — *sȉlni* 10 mjesto: *sȉlnī;* — *tvòjoj* 10 mjesto: *tvòjōj;* — *brâčnoj* 16 mjesto: *brâčnōj;* — *pečáljenje* 16 mjesto: *pečáljēnje;* — *žȉtelja* (gen. množ.) 16 mjesto: *žȉtēljā* (ili: *žítēljā) i* dr. Ni akcenat ni dužina ne valja u stihu: a *ȍd stegnā* žȉle njègovīh isprèplećū se 8 mjesto: a *òd stegānā . . .* njègovīh . . ., koje, dakako, ne pristaje metrički. Bez potrebe je metričke u psal. 50 u stihu 13 akcenat *svètōg*, a u stihu 20: *svêtōm.*

[8]) Jednako je i u stihu: »Klanica ne voliš, rado *dao* bih ih 10 — mjesto: rado *dô* bih ih! — Nedotjerani su i ovi stihovi: *Izašao* sam na najviše gorske vrhove 13 — mjesto: *izašo* sam . . . (ispor.: I na njemu u gaj *zašo* sličan vrtiću 13). *Posjekao* sam šumu gustu njegvih kedara 13 — mjesto: *Posjeko* sam . . .; — Tad se lelek velik *podigao* / Po mjestima Izrailjskim svim 16 — mjesto: Tad se lelek velik *podigo . . .* — i dr. — Prema metru: 6 + 5 trebalo bi i u stihu: Da igraju kosti, što no *pȍtr'o* si 9 — da bude *pòtrō* (si) mjesto pogrešnoga *pȍtr'o* (pravo bi bilo *pòtr'o).*

[9]) Mogao bi tko pomisliti, da se hoće reći: *kako su srnuli u boj.*

posječeni div-junaci! 6 — prema Daničiću: Diko Izrailjeva! i na tvojim visinama pobijeni su; kako padoše junaci![11])

Ne čini mi se, da je opravdano, što je prof. Sović, da bi dobio riječi, koje mu pristaju u stih, ime grada Jerusalema rastvorio u »*sveti Solim*« prevodeći tako po grčkoj pučkoj etimologiji grčko ime *Ἱερουσαλήμ*, kao da je u prvom dijelu pridjev *ἱερός*, ‚svet'![12]) Tako u psal. 51/50,20 čitamo u Sovićevu metričkom prijevodu: . . . i izgrádi prsobrane *svetom Solimu* 10 (prema LXX: . . . *Καὶ οἰκοδομηθήτω τὰ τείχη Ἱερουσαλήμ).* Tako i u »Pjesmi nad pjesmama« 1,5 ima *kćeri Solimske* 12 (prema grčkom *θυγατέρες Ἱερουσαλήμ)* i u »Isaiji« 37,22: *kćerka Solimska* 13.

Teško je, dakako, udružiti u jednom licu i duboka poznavaoca starozavjetnih knjiga, dobra znalca našega jezika i k tomu vješta versifikatora. Da bih pokazao na jednom povećem primjeru, koliko je ovo posljednje dvoje u sebi prof. Sović udružio, ja ću ovdje prenijeti Sovićev prijevod iz »Pjesme nad pjesmama« 1, 5—11 uporedo sa svojom redakcijom, za koju nikako ne mislim da je savršena, a što je donosim, to je samo zato, da i čitaocima, koji nemaju pred sobom »Ogleda«, dadem priliku, da lakše rasude, koliko sam u pravu, ako kažem, da mislim, da bi trebalo da prof. Sović i svoje metričke prijevode još jednom pregleda. Evo u lijevom stupcu vjerno, osim akcenata, prenesen Sovićev, a u desnom moj tekst:[12a])

---

[10]) Ti bi se stihovi mogli lako popraviti ovako: Dragi Saul i Jonatan za života / Ni u smrti drugovi se ne rastaše! — Kako paše boreći se div-junaci! / Jonatana pogubiše na tvom visu. — Ovdje je *pȁše* (mjesto *padoše)* kao u narodnoj pjesmi, a posljednji je stih po smislu bliži originalu (ispor. i LXX).

[11]) I stih: Za Saulom ronte suze, Izrajilke! / *U skèrlet vâs* jêr je divno on odjévao (!) 7 — pogrešan s akcentom *vâs* dao bi se lako okrenuti u dobar: *Jer vas* divno u skerlet je on odievo.

[12]) Tumačiti toponim *Jerusalem* (hebrejski *Jerûšālajim*, po svoj prilici nesemitsko ime u babilonskim natpisima *Urusalim(mu);* ispor. Beer, Hebräische Gram. S. G. N⁰ 763, str. 49/50) nije naš posao; dosta je da kažemo, da ima tumačenje, za koje nam se čini da je istini bliže nego Sovićevo.

[12a]) Udesio sam ga prema »Septuaginti« i hebrejskom tekstu, koji mi je prevodio zagrebački nadrabin g. dr. Gavro Schwarz.

5. Ja sam crna, ali ljupka
kćeri Solimske!
Kao mrki čadorovi
puka Kedarskog
Ko zavjesi crnobojni
Solumunovi!

Crna sam vam, al' pristala,
Jerusalemke![13])
Crna sam vam ko šatori
mrki kedarski,
Ko zavjesi na šatoru
Salamunovu.

6. Ne gleđte me, što sam crna
sunce sprži me;
Sinovi, gle, majke moje
na me ljute se:
Naređuju da im čuvam
vinograde ja
A ja ni svog vinograda
nijesam čuvala!

Ne gledajte, što me crnu
sunce opali;
Jer sinovi majke moje
na me srditi
Staviše me, da ja čuvam
vinograde im;
A ja nisam vinograda
ni svog čuvala!

7. De kaži mi, o ljubimče,
srca mojega
Gdje mi paseš, i gdje podne
svoje provodiš?
Zašt' da lutam za stadima
tvojih drugova?

Ti, kog moja ljubi duša,
nude kaži mi:
Gdje ti paseš, i sa stadom
gdje mi planduješ?
Za stadima drugova ti
što da lutam ja?!

8. Ne znaš li tog, o najljepša
među ženama,
Pođi tada tragovima
stada bijeloga
Pastirskijeh kraj koliba
pasi kozice!

Ako ne znaš, gdje boravim,
ženo najljepša,
Pođi tada tragovima
stada bieloga,
I jariće kraj stanova
pasi pastirskih!

9. Poredim te, drugo moja,
s kitnom dorušom
U kolima bojnim što je
Faraonovim!

Ti si meni, draga moja,
kao omica,
Što u kola Faraonu
sjajna uprežu!

10. Lice ti je s nizovima
puno ljupkosti:
Grlo bijelo s đerdanima
sitna bisera!

Obrazi ti sa grivnama
puni ljupkosti,
Grlo tvoje s nizovima
sitna bisera!

11. Ajde da ti načinimo
zlatne nizove
I šarama išaramo
srebra čistoga.

Hajde da ti načinimo
zlatne kolute
I zrnima srebra čistog
da ih šaramo.

---

[13]) U »Vatikanskom hrv. molitveniku« (iz XIV vijeka) preveden je taj stih: *Crna jesam, ma pristala ći Jerosolimska* (v. Djela JA. Knj. XXXI, str. 26).

Ne želeći ovdje potanje opravdavati svako svoje udaljivanje od prof. Sovića, reći ću svoje opravdanje samo za neke promjene.

Već sam spomenuo, zašto bih mjesto »kćeri *Solimske*« volio »kćeri *Jerusolimske*«, u mene kraće samo *Jerusàlēmke* (prema *Jerusalémac)*.

Oblik *gleđte* (mjesto *gledàjte)* ne ide u književni jezik, niti se za sunce može reći da je čije *lice spržilo* mjesto da ga je *opalilo* (tako je u Daničića).

Prezenti *ljute* se i *naređuju* ne pristaju ovdje za prošle događaje.

Riječi *gdje podne svoje provodiš* sasvim su blijede; mi ne kažemo da pastiri sa stadom *podne provode*, nego *planduju*, i tako govorimo od velike starine, te se *plandovati* uzima i u prenesenom značenju »odmarati se uopće« (a ne samo na plandištu).

Ja sam *tog* u: Ne znaš li *tog*, o najljepša... po smislu razveo u *gdje boravim*.

Red riječi: *pastirskijeh kraj koliba* ne pristaje u današnji književni jezik.

Izričaj *pasi kozice* ne čini mi se da pristaje u ovu pjesmu; zato sam uzeo *jariće*.

Stih: *Poredim te,* drugo moja, s *kitnom dorušom* — nezgodan je posve u nas, jer mi ne možemo u direktnom govoru nekomu reći, da ga poredimo s kim ili s čim, nego da nam je kao tko ili što. Mjesto moga *kao omica* moglo bi se uzeti i *kao ždrebica.*[14]) U originalu nije spomenuta boja faraonove kobile, zato nam ne treba ni poluturska *doruša,* koju bi, kad bi nam trebalo, mogla zamijeniti naša *mrkuša.* Ja ne mislim, da je ovdje »tertium comparationis« mrka dlaka faraonove kobile, nego ljepota i živahnost mlade kobile, koju je pjesnik iz naroda, kakav je bio židovski, kod koga i kraljevi jašu na magarcu, pa i sam Isus na svojem svečanom ulasku u Jerusalem, mogao lako uzeti, da s njom isporedi svoju djevojku.

Gdjekomu će se u ovim »Ogledima« svidjeti možda stihovi iz Isaije 37, 27:

---

[14]) Riječ *ȍmica* (u ARj. i *ȍhmica)* u značenju »mlada kobila koja se još nije ždrijebila« govori se i u slavonskoj Posavini; u ARj. ima za tu riječ potvrda i iz starine (iz Palmotića) i iz današnjega govora (iz Hercegovine i Dalmacije).

Dok građani stoje slabi, stidni, zbunjeni
Kao trava, što j' u polju,[15]) pozelenjeli!
Ko drhtavo mlado bilje, il na krovu čkalj,
Kao žito izgorjelo, još ne sazrelo! 14.

No ja mislim, da u njima nije iskazana poredba originala, u kojoj se klonuli stanovnici osvojenog grada porede s biljkama spaljenim od sunčane žege; u tu poredbu ne pristaje stih: *kao trava,* što j' u polju, *pozelenjeli«.*[16])

Sad evo još nekoliko drugih jezičnih napomena. Iz već navedenog ulomka iz Geneze (Mojs. I 3, 7): I otvore se *obojici* oči, i oni *primijete,* da su goli, pa spletavši smokova lišća načine sebi pregače 3 — vidimo, da je u njemu *obojica* uzeto za Adama i Evu pogrešno. Prema nominativu *oboje* (ispor. u Daničića: A bjehu *oboje goli,* Adam i žena mu ... Mojs. I 2, 25) trebalo bi: I otvore se *oboma* oči ..., ili: I otvore se *jednom i drugom* oči ... U Daničića je samo *im* (ispor. Tada *im* se otvoriše oči ...). — Tko zna, da se glagol *primijetiti* ne čuje u našem čistom narodnom govoru, taj će voljeti Daničićevo: i *vidješe* da su goli — nego Sovićevo: i oni *primijete,* da su goli.

U »Ruti« 2,3: I ona otide, i došavši stane pabirčiti po polju (njivi) za žeteocima; a namjera je namjerila bila na polje, što je pripadalo Vojazu ... 5 — preveo je prof. Sović riječima *namjera je namjerila bila* hebrejsku paronomasiju *vajjiker mikreha* (ispor. u LXX: *περιέπεσε περιπτώματι).* U Daničićevu prijevodu čitamo: I ona otide, i došavši stade pabirčiti po njivi za žeteocima; i *dogodi se, te dođe* na njivu koja pripadaše Vozu ... Tu bi se odstupanje prof. Sovića od Daničića moglo odobriti, da nije bez potrebe preuzeo cio narodni stih *namjera je namjerila bila;* dosta bi bilo, da je rekao: *a namjera ju je namjerila na polje ...*

---

[15]) Ljepše bi bilo: Kao trava *po poljima ...*

[16]) Ja bih spomenute stihove prekrojio ovako:
Građani im svi smeteni, plahi, klonuše,
Ko od žege kada trava poljska posahne,
Ko kad bilje svene mlado il' na krovu čkalj,
Ili klasje prije srpa kad ga spali sniet.

Hebrejska riječ *šədēmāh* u posljednjem stihu, što je prof. Sović tumači kao »Brand des Getreides, izgorjelo žito«, bolje je prevesti *snijet* ili *rđa* (na žitu) nego »izgorjelo žito«.

U Ruti 2, 11 čitamo: A Vojaz joj odgovori i reče: *Čuo sam sve tačno,* što si učinila svojoj svekrvi ... 5. Tu je prof. Sović sa *čuo sam sve tačno* preveo hebrejsku paronomasiju *haged hugad li* (u LXX: *ἀπαγγελίᾳ ἀπηγγέλη μοι);* Daničić ima samo: ... *čuo sam ja sve* što si činila ... Pridjev *točan* ili *tačan* došao je u naš književni i otud i u razgovorni jezik iz ruskoga jezika, u kome je *točnyj* samo kopija njemačkoga *pünktlich* (ispor. Punkt = *točka).* Ja toga rusizma ne bih uzeo na ovome mjestu. A ne bih unio ni češki pridjev *nedostatan* u prijevod proroka Danijela 5, 27: TEKEL: izmjeren si na mjerila, i našao si se *nedostatan* (prelagan). 14; u Daničića ... izmjeren si na mjerila, i našao si se *lak.*

U prijevodu Isaije 37, 24: Na stranama *najkrajnijim silna* Livana 13 — ni superlativ *najkrajniji* ni neodređeni oblik *silna* ne mogu se opravdati.

U prijevodu »Premudrosti Sirahove« 23, 1 (4): Gospode, ... ne ostavi me *savjetu* njihovome! i 23, 6: Ne daj da *podlegnem* nečistoj želji i činu! 15 — ni *savjet* ni *podleći* nije bez prigovora; mjesto *savjet* treba *vijeće,* a mjesto: Ne daj da podlegnem nečistoj želji reklo bi se narodnije: Ne daj da *mnome oblada želja nečista* (ili: Ne daj *nečistoj želji da oblada mnom;* ispor. u Daničića psal. 119, 133: Ne daj nikakome bezakonju da oblada mnom).

I riječ *zločin* (ispor.: Milosrđem velikim zbriši *zločin* moj! 9) trebalo bi zamijeniti riječju *zločinstvo.* Ne treba nam ni *remek-djelo* (ispor.: *Remek-djelo* on je Božije Job 40, 19 — u Daničića: On je *prvo između djela* Božijih) prema madžarskom *remek* ‚majstorski, divan'.

Mjesto *naviještati* 15 treba danas u štokavskom govoru uzeti *navješćivati* (ispor. i u božićnoj pjesmi: Veselje ti *navješćujem,* puče kršćanski!).

Ne mislim, da je zgodno uzeta riječ *kupus* u Mojs. I 3, 18: Rađaće ti trnje s korovom, hranićeš se poljskim *kupusom* 4; mislim, da je bolje u Daničića: Trnje i korov će ti rađati, a ti ćeš jesti *zelje poljsko* —, gdje *zelje* ima šire značenje »*zēlēn*«.

Daničić je svoj prijevod izradio s toliko pažnje, da dirati u njegov jezik bez osobitih razloga znači kvariti ga. Zato mi se i za neke promjene u prof. Sovića ne čini da su napredak.

U Daničića u Mojs. I 3 čitamo:

1. . . . je li istina da je Bog kazao da ne jedete sa svakoga *drveta u vrtu?* — 2. A žena reče zmiji: mi jedemo roda sa svakoga *drveta u vrtu.* — 8. I začuše glas Gospoda Boga, koji iđaše po vrtu kad zahladi; i sakri se Adam i žena mu ispred Gospoda Boga među *drveta u vrtu.*

U Sovićevu se prijevodu to čita ovako:

1. . . . Je li istina, da je Bog kazao, da ne jedete sa svakoga *drveta u vrtu?* — 2. A žena odgovori zmijcu: Mi jedemo roda sa *vrtnog drveća.* — 8. I kad začuju glas JAHVE Boga, koji je o dnevnom lahoru šetao po vrtu, sakriju se Adam i žena mu ispred JAHVE Boga među *vrtno drveće.*

Istina je, da se od *vrt* može načiniti pridjev *vrtni,* te bi se moglo reći i *vrtno drveće* (ili *vrtna drveta)* za razliku od *šumskoga;* zato je i Daničić mogao drugdje kazati: Tada neka se raduju *drveta šumska* pred Gospodom. Dnev. I 16, 33. Tko naš jezik i osjeća, taj zna, da oni, koji govore na pr. o *vrtnim jagodama,* ne griješe, jer ima i *šumskih* jagoda. No na spomenutim mjestima iz »Geneze« govori se samo o drveću u jednom jedinom vrtu, t. j. u raju zemaljskom, pa je zato i Daničić, osjećajući duh našega jezika, u svojem prijevodu govorio samo o *drvetu* ili *drvetima u vrtu,* a ne o *vrtnom drvetu* ili *vrtnim drvetima.*[17])

Daničićev prijevod: I žena videći da je rod na drvetu dobar za jelo i da je milina gledati i da je drvo vrlo drago *radi znanja,* uzabra roda s njega i *okusi,* pa dade i mužu svojemu, te i on *okusi.* Mojs. I 3, 6 — promijenjen je u Sovića ovako: Tada žena videći, da je rod na drvetu sladak za jelo, da ga je milina gledati, i da je drvo poželjno, *radi stjecanja znanja,* uzabere roda s njega, i *pojede,* potom doda i svome mužu, te i *on jede.* 3. Tu izričaj »*radi stjecanja znanja*« niti mi se čini najzgodniji, niti se vidi, veže li se, kako bi prema originalu trebalo,[18]) s prednjim *poželjno* ili s daljim *uzabere;* ne pristaje ni prezent *jede,* ako bi pređašnji *pojede* i mogao podnijeti.

[17]) Kad bismo mi mogli ovdje reći *vrtno drveće,* onda bi i Nijemci rekli *Gartenbäume;* mjesto toga na spomenutim mjestima čitamo u njemačkom prijevodu: von allen *Bäumen des Gartens,* von den Früchten der *Bäume des Gartens,* inmitten der *Bäume des Gartens.*

[18]) Zato bi valjalo izbaciti zarez iza *poželjno.*

U prijevodu proroka Danijela 5, 23 veli Daničić: Nego si se podigao na Gospoda nebeskoga, i sudove doma njegova donesoše preda te, i piste iz njih vino ti i knezovi tvoji, žene tvoje i inoče tvoje, i ti hvali bogove srebrne i zlatne, mjedene, gvozdene, drvene i kamene, koji ne vide niti čuju niti razumiju, a ne slavi Boga, u čijoj je ruci duša tvoja i svi putovi tvoji. Prof. Sović kaže to ovako: (Ti Belšacare) podigao si se na nebeskoga Gospodara, i *dao da donesu* sudove njegova hrama preda te, i stali ste piti vino iz njih, ti i tvoji velikaši, tvoje žene i inoče; i hvalio si bogove srebrne i zlatne, mjedene, gvozdene, drvene i kamene, koji ne vide, niti čuju, niti razumiju, a Boga, u čijoj ruci je tvoj život, i svi tvoji putevi,[19]) nijesi proslavio. 14. Ne želim potanje ulaziti u sve razlike između jednoga i drugoga teksta na pr. u red riječi: i ti *hvali bogove srebrne . . ., a ne slavi Boga, u čijoj je ruci duša tvoja . . .* u Daničića i: *i hvalio si bogove srebrne . . ., a Boga, u čijoj ruci je tvoj život . . ., nijesi proslavio* — u Sovića, nego ću se napose obazreti samo na redakciju jedne rečenice, i to: i *sudove* doma njegova *donesoše* preda te (u Dan.) — i *dao* (si) *da donesu* sudove njegova hrama preda te (u Sov.): u prvoj je iskazana izvršena zapovijest, a u drugoj sama zapovijest. Sovićeva redakcija, koliko god može po riječima biti bliža originalu, jezički nije dotjerana, jer je u njoj glagol *dati* uzet u značenju »dare alicui aliquid faciendum« (t. j. učiniti, da tko što učini, narediti mu da učini), koje u pravom narodnom govoru ima samo, kad se »uz naredbu uprav i preda nješto tjelesno što će onaj ili oko čega će raditi« (v. ARj. II 304).[20]) Mjesto: *dao si da donesu sudove* — bilo bi bolje: *naredio si da se donesu sudovi.*

Ovim nijesam, dakako, iscrpao sve, što bih uz Sovićeve »Oglede« mogao reći. Ovo, što sam ovdje rekao, iznio sam zato, što bih želio, da golemi trud prof. Sovića, koji ja više cijenim, nego što bi po ovome članku mogao tko misliti, iziđe na svijet u takom obliku, da nađe što manje kudilaca. S prijevodom »Svetoga pisma« počinjao se u dosta naroda književni jezik; s njime se, kako znamo, počela i književnost slovjenskih naroda; s Lu-

[19]) Plural *putevi* (mjesto *puti* ili *putovi)* ne ide u književni jezik.

[20]) I BIRj. kod *dati* pod 6) uči, da se kaže na pr.: Car se strašno rasrdi, *okuje ga i baci u tamnicu* (kako je u jednoj narodnoj pripovijeci), a ne: *da ga okovati i baciti u tamnicu.*

therovim prijevodom počela se nova epoha u životu njemačkoga jezika. Danas, dakako, prijevod »Svetog pisma«, pa bio i savršen, ne može biti ono, što bi bio, recimo pred stotinu godina, ali je opet i za nas toliko znatno djelo, da je o njemu, po mojem mišljenju, bilo vrijedno progovoriti već sada, kad se pojavilo samo u »ogledima«. — Na kraju bih želio još samo ovo istaći: komu se koja moja zamjerka učini tričava ili cjepidlačenje, tomu bih napomenuo, da prijevod »Svetoga pisma« treba metati na osjetljivija mjerila nego prijevod koje druge knjige.

24. XII. 1938. *Stjepan Ivšić*

NEKI HIPERŠTOKAVIZMI

I

Naši kajkavci, koji govore na pr. u nom. pl. *popi* i u gen. pl. *popov* prema nom. sg. *pop*, ili naši čakavci, koji govore u nom. pl. *popi* i u gen. pl. *popih* prema nom. sg. *pop*, naučivši književne štokavske oblike s dužim pluralom *popovi, popova* i t. d., govoreći ili pišući štokavski okreću jednako i svoje pluralne oblike od *gost*, i to kajkavci *gosti* — *gostov*,[1]) a čakavci *gosti* — *gostih*, u tobožnje štokavske *gostovi* — *gostova* mjesto pravih *gȍsti* — *gȍstī* ili *gȍstijū*, i zato naši jezični čuvari nađoše za potrebno da u svoje pouke metnu i opomenu, da od *gost* plural nije *gostovi*, nego *gosti* (v. na pr. u Maretićevu »Jez. savj.« str. 25), t. j. da se imenica *gost* u pluralu mijenja kao *ljudi* čuvajući, kao nekadašnja *i*-osnova, kraći plural.

Kajkavac, koji zna, da u mnogo slučajeva prema kajkavskom *šč* stoji u književnom jeziku *št*, na pr. kajk. *kršček* — knjiž. *kršten*, kajk. *puščati* — knjiž. *puštati*, kajk. *dvorišče* — knjiž. *dvorište*, kajk. *natešče* — knjiž. *natašte* i dr., lako će, hoteći govoriti književnim štokavskim jezikom, mjesto svoga *šč* uzeti *št* i ondje, gdje ta zamjena ne pristaje; on će na pr. i svoje *omaščen, zamaščen* okrenuti u *omašten, zamašten* kao *krščen* u *kršten*. U jednakoj bi se prilici mogao naći i čakavac, koji je navikao svoje *šć* okretati u štokavsko *št*. Tek obavješćujući se potanje jedan i drugi doznali bi, da današnji štokavci, kojih je govor uzet za osnovu našemu književnom jeziku, govore *omašćen, za-*

[1]) Tako je i u Kurelčevim »Jačkama« (v. ARj. III 322a).

mašćen; našli bi na pr. u BIRj., da je Vuk zabilježio, da u Dubrovniku o b o j e n a jaja (o Uskrsu) zovu *omašćena*. No ARj. VIII 908a mogao bi ih zbuniti, jer bi i u njemu mogli naći, da se Vukova *omašćena* jaja u Vrčevića zovu *omaštena*, i da obličje *omašten* imaju i stari Dubrovčani (na pr. A. Gučetić, Palmotić, Vetranović i dr.). Iz te zabune ne bi ih izveo ni ARj., u kojem nalazimo doduše imenicu *mašćènica* (»kruh natopljen u masti, koja se ugrije s vodom«), izvedenu od *mašćen*, ali pod riječju *mastiti* kaže urednik, da štokavci u imperfektu i u pas. participu imaju »po svoj prilici i *šć* i *št*, dakle *mašćah* i *maštah, mašćen* i *mašten*«. Među primjerima obličje *maštah* i *mašten* potvrđuje samo stari Vetranović, a time nije, kako ćemo vidjeti, to obličje opravdano i za današnji književni jezik.

Kao naši kajkavci i čakavci mogu i ikavci štokavci, koji govore *šć* mjesto književnoga *št* u primjerima kao *milošća* i *natašće* pretjerati zamjenjujući svoje *šć* književnim *št*. Ja se sjećam iz svojih gimnazijskih dana u Požegi raspre oko nešto neobičnijega obličja *pogošćen*, koje su neki slavonski štokavci, navikli svoje *šć* u riječima kao *milošća* okretati u *št*, htjeli okrenuti u *pogošten* kao i *pokršćen* u *pokršten*.[1])

No čim se i u našem književnom jeziku našlo u pasivnom participu *-šten* pored *-šćen* od glagola na *-stiti*, na pr. *kršten* od *krstiti* pored *čišćen* od *čistiti* ili *gošćen* od *gostiti*, mogla je i kod štokavaca ekavaca i jekavaca, koji u primjerima kao *milošća* i *natašće* govore *št*, nastati u nekim prilikama pometnja u tvorbi spomenutoga participa.

Kad sve to uzmemo na um, onda se nećemo čuditi, što i u našim knjigama i u našim novinama nailazimo na nejednake pasivne participe i od istoga glagola s infinitivom na *-stiti*, na pr. *iskorišćen* i *iskorišten* od *iskoristiti, upropašćen* i *upropašten* od *upropastiti, osviješćen* i *osviješten* od *osvijestiti, izušćen* i *izušten* od *izustiti, ovlašćen* i *ovlašten* od *ovlastiti, uvršćen* i *uvršten* od *uvrstiti*, pa i *obrašćen* i *obrašten* (mjesto pravilnoga *obrastao)* od *obrastjen* i dr.

Vrijedno je istaći, da danas spomenute glagolske pridjeve na *št* nalazimo češće u zagrebačkih, a sa *šć* u beogradskih pisaca. Tako na pr. u ARj IX 308b piše Maretić: »*osviješten* je . . .

[1]) Tako je nekad i čakavac Kavanjin čakavsko *gošćen* okrenuo u *gošten* (v. ARj. III 327b).

onaj, kome se vratila svijest«, a u Ristić-Kangrginu »Rečniku« nalazimo u azbučnom redu samo *osvešćen*. Glagolska se imenica u oba rječnika postavlja samo u obličju sa *šć* (t. j. *osvješćenje* i *osvešćenje)*. Boranićev »Pravopis« (7. izd. iz g. 1937) ima samo *osviješten* i *osvještenje;* u Belićevu »Pravopisu« (3. izd. iz g. 1934) nema tih riječi. Pored beogradskoga *iskorišćen*, kako je i u Belića, a i u našega Boranića, pišu zagrebački pisci i *iskorišten* (ispor. na pr.: »stepen učinka postotno kazuje ukoliko je *iskorištena* energija«). Prema običnom zagrebačkom književnom *upropašten* (ispor. na pr.: »nisu vodili računa, koliko je već tuđeg novca *upropašteno*« iz jednog broja »Zagrebačkog lista«) stoji *upropašćen* u Ristić-Kangrge, a tako je i u našega Boranića i u Belića. Prema običnom zagrebačkom *uvršten* (i *uvrštenje)*, kako je i u našega Boranića, ima Belić samo *uvršćen*. Prema danas običnom zagrebačkom *ovlašten* postavlja Maretić u ARj. IX 493b i glagolsku imenicu *ovlaštenje*, a Ristić-Kangrga ima samo *ovlašćen* i *ovlašćenje*, kako je u Belića, ali i u našega Boranića.

Pridjev *ovlašten* pored *ovlašćen* s imenicom *ovlaštenje* pored *ovlašćenje* napose je ovdje poučan. Taj je pridjev mlad, jer je i sam glagol *ovlastiti* posve mlad, potvrđen od početka prošloga vijeka (od Stullija). Iz primjera u ARj. *ovlašćenik* i *ovlašćenje* iz Šuleka Njem.-hrv. rj. (iz god. 1860), a jednako iz *povlašćen, povlašćenik* i *povlašćenje* (pored *povlaštenje* iz Jur. pol. term. iz god. 1853) iz istoga Šulekova Rječnika vidimo, da su se zagrebački pisci (među njima i Bogišić) privoljeli obličju *ovlašten* i *povlašten* zacijelo od straha, da ne bi pišući *ovlašćen* i *povlašćen* unosili u svoj jezik dijalektizme. Tako se može razumjeti, zašto je i Maretić u ARj. postavio obličje *ovlaštenik*, premda je u svojoj građi (iz Šuleka i Popovića) našao potvrde samo za obličje *ovlašćenik*. No u ARj. XI 274b preuzima Maretić Šulekovo *povlašćenik* u tome originalnom obličju, ali tumačeći tu riječ piše: »onaj, koji je *povlašćen (povlašten)*...« Mislim, da već zbog toga Maretićeva kolebanja između *št* i *šć* neće biti suviše, da se i u ovom časopisu kaže nešto više o dvojakom obličju spomenutih glagolskih pridjeva i o drugim primjerima, koji se pišu sad sa *št* sad sa *šć*, pa i o primjerima sa *št*, koje stoji prema praslovjenskom *sk*.[1])

[1]) O svemu tome govori Maretić u svojoj »Gramatici« (u 2. izd. u § 98a i § 287c). Spomenuvši među primjerima, u kojima dolazi samo *šć* za neka-

Svi oni, koji se bave našim jezikom, znaju, da je praslovjenski skup *stj* (na pr. u ptc. pas. *pustjen-)* dao u našem jeziku *šć*, koje se održalo do danas u štokavaca ikavaca (u t. zv. šćakavaca) i u čakavskom dijalektu (ispor. *pušćen)* i u kajkavskom kao *šč* (ispor. *puščen)*, a u štokavaca jekavaca i ekavaca (u t. zv. štakavaca) disimiliralo u *št* (ispor. *pušten)*.

No skup *šć* javio se opet i u štokavskom jekavskom i ekavskom govoru; povratila ga je analogija u različnim morfološkim kategorijama, koliko nije u njima staro *št* po usmenoj i pismenoj tradiciji preuzimano. Disimilirano *št* ostalo je netaknuto samo u izoliranim gotovim riječima. Takvo *št* imamo na pr. u našem pridjevu *vješt* ili *vešt*, koji je postao nastavkom *-jo* od imenice *věstь* 'znanje', po čemu *vješt* znači »onaj koji što zna«, pa otud razumijemo i značenje riječi *vještica*.[1]) Naši ikavski štokavci i čakavci govore *višć* i *višćica*.[2]) Naši današnji kajkavski govori nemaju spomenutih riječi; da ih imaju, u njima bi glasile *vešč* i *veščica*. Koliko kajkavci ostavljaju svoju riječ *coprnica*, oni govore *veštica* preuzevši sa štokavskom riječju i š t o k a v s k u f o n e t i k u, t. j. *št* mjesto *šč*.

U našem jekavskom štokavskom govoru ne čuje se *vješć(ica)*, ali se prema nekadašnjem **pustjen-* (od *pustiti)* mjesto *pušten* čuje i *pušćen*, kako govore i ikavski štokavci i čakavci, prema čemu je i kajkavsko *puščen*. Zašto je pak u spomenutim govorima prema nekadašnjem **věstj-* samo *vješt*, a prema **pustj-* dvojako *pušt-* i *pušć-*, razumije se iz onoga, što sam malo prije kazao. Pridjev *vješt* naslijeđen je još iz onoga vremena, kad se u jekavskom štokavskom govoru naše zajedničko *šć* (od praslovjenskoga

današnje *stj*, i komparativ *češće*, imperfekt *pošćah* i glagol. imenicu *gošćenje*, nastavlja: »Takvih riječi, u kojima može samo *šć* biti, nema mnogo, nego se pored *šć* ponajviše govori i *št*, kako je na pr. *kršćen* i *kršten*, *kršćenje* i *krštenje*... Katkad se govori *šć* i pored onoga *št*, koje je postalo od *šč*...: *vojšćenje* i *vojštenje* (od *vojštiti*, a to od *vojska)*, *vošćenje* i *voštenje* (od *voštiti*, a to od *vosak)*...« Maretićevo tvrđenje, da »riječi, u kojima može samo *šć* biti, n e m a m n o g o,« nije opravdano; Maretić se nije sjetio iterativa na *-šćivati* (na pr. *obavješćivati)*, koji se danas govore samo tako (sa *šć)*. Kako upravo stoji naše *šć* prema *št*, to se može vidjeti iz Rešetarove studije »Primorski lekcionari u XV v.« u »Radu« *136*, 1898, 101—103 i osobito iz jednoga Belićeva članka u JF. IV, 1924, 20—24.

[1]) Jednako se prema imenici *vlast* nekad govorio pridjev *vlašt* (čak. *vlašć)* pored *navlašt* (čak. *navlašć)*.

[2]) Tako govore i neki slavonski Posavci (v. »Rad« *196*, 197).

stj) zamjenjivalo jednostavnijim skupom *št*. Mi danas, ne mogući više tvoriti novih pridjeva nastavkom *-jo*, pridjev *vješt* osjećamo kao samotvoru izoliranu riječ, a samo stručnjaci znaju, da je ona sastavljena od više komponenata i da je izvedena od imenice *věstь*. Prema tome u našoj jezičnoj svijesti nema nikakve veze između skupa *št* u *vješt* i skupa *st* u *vijest*, i zato su taj pridjev u tome starinskom nepromijenjenom obličju jekavski i ekavski štokavci sačuvali do danas. U drukčijim je prilikama živio glagolski pridjev *pušten*.

Pridjev *pušten* nije nikad u našoj jezičnoj svijesti izgubio svezu s ostalim oblicima glagola *pustiti*, kako ju je na pr. naš pridjev *pošten* (od nekadašnjega *počьtenъ)* izgubio sa svojim, danas izgubljenim infinitivom *počisti* i prezentom *počtu*, te opet samo stručnjaci znaju, da je *pošten* upravo pasivni particip, i da mu je prvo značenje »poštovan«.

Stojeći glagolski pridjev *pušten* u neprekinutoj svezi s ostalim oblicima glagola *pustiti*, nije se mogao oteti utjecaju oblika drugih glagola na *-titi*, i zato se moglo dogoditi, da se i *št* nije svagdje održalo. Kao što je u našoj jezičnoj svijesti jasna sveza između *pušten* i *pustiti, pustim, pustio*, imper. *pusti*, tako je i na pr. između *plaćen* i *platiti, platim, platio*, imper. *plati*. Iz primjera kao *plaćen* od *platiti, (za)blaćen* od *blatiti, (na)kićen* od *kititi, mlaćen* od *mlatiti, mućen* od *mutiti, zlaćen* od *zlatiti* i dr. lako se razvilo osjećanje, da je ovdje u glagola na *-titi* za pasivni particip na *-ćen* od *-tjen* obilježje glas *ć* prema *t* u ostalim oblicima, pa je onda živa kreativna snaga prema tome iznova oblikovala i pasivni particip *pus-ćen* > *pušćen* od *pus-titi*, pošto je već prije skup *šć* ušao u fonetski sistem jekavskoga i ekavskoga štokavskoga govora u komparativima od pozitiva na *-st*, kakvi su na pr. *češći* od *čest, čvršći* od *čvrst, gušći* od *gust* i dr., nastali analogijom prema komparativima kao *ljući* od *ljut, plići* od *plitak* i dr., gdje se *-ći* osjećalo kao obilježje komparativa. Particip *pušćen* mogao je spomenutim procesom potiskivati stariju tvorbu *pušten* osobito od onoga vremena, kad se i u mlađem jekavskom i ekavskom štokavskom govoru razvio skup *šć* i od mlađega, našega *stj* u primjerima kao *lišće* od *listje*, instr. *mašću* od *mastju* i dr. Otada se od svih glagola na *-stiti* pasivni particip mogao tvoriti na *-šćen* od *-sćen* mjesto na *-šten*, pa je tako kao od *pustiti pušćen* mjesto staroga *pušten* načinjeno i od *krstiti kršćen*

mjesto *kršten*, od *prostiti prošćen* mjesto *prošten* i dr.[1]) Participi na *-šten* kao *kršten, prošten, pušten* i dr. žive još samo toliko, koliko se kao gotovi oblici prenose od jednoga naraštaja na drugi. A što su se mogli održati do danas, to je zato, što neki kao na pr. *kršten* i *(o)prošten* imaju i jaku književnu tradiciju, koja je toliko jaka, da naše gramatike ne puštaju u književni jezik participa *kršćen, (na)mješćen, prošćen, pušćen, (na)viješćen*. Prema tome od starih glagola *prostiti* i *oprostiti* propisuju particip *(o)prošten*, a od novoga iz ruskoga jezika preuzetog glagola *uprostiti* 'pojednostavniti' samo *uprošćen*, t. j. onako, kako danas govorimo sa *šć* na pr.: *čašćen* od *častiti*, *čišćen* od *čistiti, (po)gošćen* od *(po)gostiti, (o)mašćen* od *(o)mastiti, pričešćen* od *pričestiti, (u)čvršćen* od *(u)čvrstiti* i dr.

No osim u komparativ i u particip pas. novo *šć* mjesto staroga disimiliranoga *št* ulazi i u druge oblike, i to u imperfekte i iterativne glagole. Tako se na pr. od *čistiti* govori samo imperfekat *čišćah* kao *kićah* od *kititi* i iterativ *očišćati* (prema *òčistiti)* kao *potkićati* (prema *pòtkititi)* ili *navješćivati* (prema *navijestiti)* kao *naplaćivati* (prema *naplatiti)*. Drukčije je u starijih štakavskih pisaca; u njih nalazimo još u 16. vijeku ne samo particip pas. *očišten* nego i iterativ *očištati, navještevati*, premda već u drugoj poli toga vijeka, kako se može vidjeti i iz ARj. pod spomenutim riječima, dolazi i *šć* u istim kategorijama. Pa i uz stare iterative *praštati* prema *prostiti* i *puštati* prema *pustiti* dolaze i noviji *prašćati* i *pušćati* načinjeni kao *vraćati* prema *vratiti*. Takvoj se tvorbi nijesu mogli oteti ni iterativi od složenoga *krstiti*, jer i štakavci govore *ukŕšćati, isprekŕšćati* pored *ukŕštati, isprekŕštati*.

I Vuk u svome »Rječniku« ima samo *kršćavati* i *ukršćavati* uz *prekŕšćati* pored *prekŕštati*. Iz primjera pod *namjestiti* u ARj. vidimo, da je Vuk u prvo vrijeme pisao *namješćen* i *namješten;* pisao je i iterativ *namješćati*, koji ima i u svom »Rječniku«.[2])

---

[1]) Sam Vuk u »Rječniku« uz *krstiti* bilježi partic. pas. *kršten* i *kršćen*. U »Danici« 2, 1827, 108 piše: »A *kršćenje* i vjenčanje svršuju popovi po kućama«. V. BIRj.

[2]) U svome »Dodatku k sanktpeterburgskom sravniteljnom rječniku« iz godine 1822 piše Vuk: »Dobrovski kaže..., da Slavenska narječija ovđe nijesu dobro u red *namješćena*... i on ih onako *namješća*«. V. Gram. i

Vuk je ne samo u svoj »Rječnik« nego i u svoj prijevod »Novoga zavjeta« unio i *kršćavati;* ispor.: Jovan krstitelj... *kršćavaše* u Jordanu. Mat. 3, 6. No Daničić, kod kojega je moć književne tradicije bila mnogo jača nego kod Vuka, zamijenio je Vukovo *kršćavati* svojim *krštavati;* ispor.: Mjesto gdje je *krštavao* Jovan na Jordanu. Pisma o sl. B. 313.

Kad znamo, koliki je bio Daničićev utjecaj na razvitak našega književnoga jezika u prošlom vijeku, onda bismo gotovo mogli misliti, da je Daničićevo naginjanje historizmu odlučilo i u izboru drugih iterativa na *-šćati* i *-štati.* Da nije bilo Daničića, možda bismo danas i u književnom jeziku dopuštali ne samo participe pas. kao *kršćen, oprošćen, pušćen, (na)viješćen, (na)mješćen* nego i iterative kao *oprašćati, (na)mješćati, pušćati, naviješćati* i dr.

Vuk u svome »Rječniku« ima iterativ *ispáštati* i *ispášćati* prema perf. *ispostiti.* U današnjem književnom jeziku obično je samo obličje *ispaštati.* Za to je obličje odlučilo i to, što je starija tvorba *ispaštati* za mnoge nejasna, pa je sam glagol, koji se uzima obično u prenesenom značenju, izoliran kao gotova naučena riječ.

Mjesto *št* moglo bi *šć* analogijom doći i u druge kategorije primjera. Od *Perast* izvedeno je *Peraštani,* a da je ondje više primjera na *-ćani* kao *Tivćani* od *Tivat* ili *Zećani* od *Zeta,* moglo bi se razviti i *Perašćani,* kako imamo *Tršćani* prema *Trst.* Imenice *naraštaj* i *oproštaj* mogle bi i u štakavaca glasiti *narašćaj* i *oprošćaj,* da ima više starih primjera kao *povraćaj.*

Poslije svega ovoga vratit ću se k našim participima kao *ovlašten* pored *ovlašćen, iskorišten* pored *iskorišćen, upropašten* pored *upropašćen, osviješten* pored *osviješćen, izušten* pored *izušćen, uvršten* pored *uvršćen.* Za obličje na *-šten* znamo da su ga načinili naši književnici u XIX vijeku po starom kalupu: ptc. *-šten* prema inf. *-stiti* kao *kršten* prema *krstiti.* Po tome je kalupu i *št* u književnim riječima *izviješten, naviješten* i *navještenje, obaviješten* i *obavještenje* prema infinitivu *-vijestiti,* ali naši pravopisci, koji hoće, da naše književno *ovlašten* okrenemo

polem. sp. drž. izd. 2, 181, gdje na istoj strani nalazimo: »i evo kako su (t. j. Slavenska narječija) *namještena«,* a u istom spisu na str. 179: »o postanju i *premještanju* i srodstvu naroda«.

u *ovlašćen,* ne bi pogriješili, da za književni jezik propišu i *naviješćen* i *navješćenje, obaviješćen* i *obavješćenje.*

No i oni pisci, koji tvore particip na *-šten* kao *ovlašten, obaviješten, uvršten* i dr., iterative od istih glagola tvore samo na *-šćivati,* dakle *ovlašćivati, obavješćivati, uvršćivati,* ne nalazeći kalupa na *-štivati* (na pr. **pokrštivati).* Pored takvih iterativa na *-šćivati* dolaze u našem književnom jeziku i iterativi na *-štavati,* na pr. *izvještavati* pored *izvješćivati, nagovještavati* pored *nogovješćivati* i dr., tvoreni po kalupu kao *pokrštavati.* Samo od onih svršenih glagola, u kojih je običan particip pas. na *-šćen,* tvori se i iterativ na *-šćavati,* na pr. *iskorišćavati* prema *iskorišćen,* ali *iskorištavati* prema *iskorišten.* Zato je i prema participu *uprošćen* od spomenutoga, iz ruskoga jezika preuzetoga glagola *uprostiti* opravdan iterativ *uprošćavati;* ne treba da nas zbunjuje Vuk, koji od v. pf. *prostiti* bilježi v. impf. *proštavati* (mjesto *prošćavati)* pored *praštati.*

Naprijed sam spomenuo, da Maretić u ARj. uz glagol *mastiti* postavlja imperfekat *mašćah* i *maštah,* ali sam ondje istakao, da je imperfekat *maštah* za današnji štokavski govor arhaizam. Tako je i Budman uz glagol *krstiti* postavio za štokavski govor imperfekat *krštah,* kako je i u našega Boranića (u Belića je *krštah* i *kršćah),* ali među primjerima nema za nj potvrde. Kako nema ni jedan stari imperfekat na *-štah,* koji bi mogao utjecati na današnju tvorbu toga oblika, tako danas svi glagoli na *-stiti* imaju imperfekat samo na *-šćah,* dakle na pr.: *bršćah, čišćah, gošćah, mašćah, pakošćah, plašćah, pošćah, žalošćah* i dr.

Prema svemu vidimo, da samo pri participu pas. od spomenutih glagola možemo doći u sumnju, treba li ga načiniti na *-šten* ili na *-šćen.* Imajući na umu, da se particip na *-šten* drži samo po tradiciji u nekoliko glagola, nećemo pogriješiti, ako ga od glagola, u kojih takve tradicije nema, načinimo na *-šćen.* Takav je na pr. i glagol *premostiti.* U ARj. XI 619a urednik Maretić piše, da se u građi za taj rječnik sabranoj nije našla ni jedna potvrda za njegov particip pas., ali napominje, da »se govori i piše, na pr. odavno je Sava kod Zagreba *premoštena«.* Nema sumnje, da je Maretić u tome primjeru načinio takav particip, a ne *premošćena,* kako bih ja rekao, samo zato, što se bojao, da bi ovo bio dijalektizam.[1]) Hiperštokavizam je

i *mriještenje* (mjesto *mriješćenje* u Vuka) u skorašnjem Soljačićevu »Jezičnom i stilističkom savjetniku« (Zagreb 1939).

Što je dosad rečeno o zamjeni praslovjenskoga skupa *stj* u našem jeziku, to vrijedi i za praslovjenski skup *zdj*, koji je u našem jeziku dao *žđ*, koje ostaje u šćakavaca, u čakavaca bude *žj*, u kajkavaca *ždž*, a u štakavaca se disimilira u *žd*.

Štakavsko *žd* ostaje kao i *št* samo u primjerima, gdje na nj nije mogla djelovati analogija. Disimilirano *žd* od nekadašnjega *zdj* imamo na pr. u mjesnom imenu *Goražde* (u Hercegovini), koje postaje s nastavkom *-jo* od ličnoga imena *Gorazd* kao *vješt* od *věstь*.

No od glagola na *-zditi*, na pr. od *ugnijezditi* načinio bi se danas particip pas. i u štakavskom govoru samo na *-žđen* (reklo bi se na pr.: istjerali su neprijatelje *ugniježđene* na tome i tome mjestu) sa *-đen* od *-djen* kao u *pogođen* od *pogoditi*. Za particip pas. na *-šten* kazano je naprijed da se održao po tradiciji. U glagola na *-zditi* nije bilo takve tradicije ni za jedan particip na *-žden*, pa se zato i u štakavskom govoru govori samo i *gniježđenje, braždenje, ježđenje*, a ne *gniježdenje* i t. d., koje bi odgovaralo tradicionalnome *krštenje*.[2]) U slozi s iterativima na *-šćivati* i imperfektima na *-šćah* tvore se i ovdje iterativi na *-žđivati* (na pr. *odbražđivati* od *odbrazditi*) i imperfekti na *-žđah* (na pr. *bražđah* od *brazditi* ili *ježđah* od *jezditi*).

O *št* pored *šć* i *žd* pored *žđ* u glagola kao *voštiti* i *možditi* govorit ću u nastavku ovoga članka.

Stjepan Ivšić

---

[1]) Naši pravopisci bilježe samo iterativ *premošćavati*. — Ako je u dalmatinskom mjesnom imenu *Primošten* (na moru na jugu od Šibenika) doista particip pas. od *premostiti*, kako se nagađa u ARj., onda se u njemu održalo staro *št* samo po tome, što se njegova sveza sa *premostiti* zatrla.

[2]) Da je u štakavskom govoru sačuvan stari glagol *prigvozditi* 'pribiti čavlima' i *zagvòzditi* (danas još u kajkavaca; v. u BIRj., gdje je krivo akcentovan), moglo bi se možda čuti i *-gvožden* (na pr. Isus *prigvožden* na križu) mjesto *-gvožđen*. U ARj. XI 895a spominje Maretić i »neobičan« part. pas. »*prigvožen*« iz tri glagoljske knjige. No taj particip nije nikakva neobična tvorba; u nesavršenoj glagoljskoj grafiji »*prigvožden*« je napisano za čakavsko *prigvožjen* (postalo od *prigvožđen*). Od *prigvozditi* bio bi štakavski iterativ *prigvaždati*, kako ga Maretić u ARj. postavlja prema kajkavskom Belostenčevu »*prigvažđam*«, no mjesto *prigvaždati* mogli bi štakavci načiniti i novi iterativ *prigvažđati* prema iterativima kao *pogađati* (od *pogoditi*).

»GOSPOĐA DOKTOR« I »GOSPOĐA PROFESOR«

Kako se razvija ljudsko društvo, tako nastaju i za jezik, organ toga društva, nove zadaće: valja ispravno i lijepo izreći sve, što nam donosi razvitak modernoga shvaćanja i načina života. Što su dalje od naroda ljudi, koji treba da hrvatski izreku nove pojmove, to je veća opasnost, da će se poći putem, koji ne odgovara duhu narodnoga jezika.

Za ljude, u kojih je nekoć tražio lijeka u bolesti, a često ga traži i danas, imao je narod svoje narodne riječi, koje potječu iz starine i žive još i sada, iako im se značenje s vremenom mijenjalo: muškarac se zvao *vrač*, a ženska, koja se bavila liječenjem, bila je *vračara*. Kad su u narod stali dolaziti školovani liječnici s akademskim stepenom doktora, prihvatio je narod internacionalnu tuđicu »doktor« pa je i danas češće upotrebljava nego domaću riječ »liječnik«. Novo doba donijelo nam je napokon i fakultetski školovane liječnice, i narod ih, koliko uopće za njih zna, zove doktoricama.

U gradovima i inače među školovanim svijetom često se čuje da liječnice zovu »gospođa doktor«, a isto se tako hoće da udomaći i naziv »gospođa profesor« za fakultetski obrazovane žene, koje vrše učiteljsku službu u srednjim školama. Pače i samo Ministarstvo prosvjete — i u Prosvjetnom glasniku i u svojim službenim rješenjima — zna samo za žene »profesore«. Je li to posljedica shvaćanja, da se jednakost žene s muškarcem ima istaći pod svaku cijenu i u svemu, pa eto i protiv prirodnoga jezičnog osjećaja?

Nije moguće, da bi se itko našao, kome je hrvatski jezik materinski, a da ne bi osjetio, kako bi ružno i neprirodno bilo, kad bi se naziv »gospođa profesor« stao provoditi u svakidašnjem životu, te bi se n. pr. reklo: »Gospođa profesor je zadala novu zadaću«. A što bismo tek kazali, kad bi se u toj rečenici — kako đaci redovno govore među sobom — ispustila riječ »gospođa«?

Narod nije dakako imao prilike da svoju kaže o nazivu za nastavnice srednjih škola, jer mu je sama institucija u prvim svojim počecima bila nepoznata. No u posve jednakom slučaju, koji je sam po sebi bio narodu bliže, tako da ga je odmah u po-

četku spoznao, narod je sasvim drukčije postupao. Kada su u drugoj polovici devetnaestoga vijeka stale u naša sela dolaziti školovane ženske, da vrše učiteljsku službu u osnovnim školama, zvali su ih svi — i seljaci i gospoda — samo učiteljicama, pa ne znam, što bi onda bili rekli, a što bi rekli i danas ljudi iz naroda, kad bi ih tko kušao uvjeriti, da učiteljicama valja reći »gospođa učitelj«. A kako je takov naziv za zdrav jezični osjećaj neprirodan i — recimo pravo — smiješan, tako se ne može nitko, tko hrvatski zna i osjeća, pomiriti niti s nazivima »gospođa doktor« i »gospođa profesor«. Ako u osnovnim školama služe učitelji i *učiteljice*, zašto da u liječničkoj službi i u srednjim školama uz doktore i profesore ne budu također *doktorice* i *profesorice?*

T. Matić

PRILOG ZA RED RIJEČI

Pregledajući zadaće svojih đaka VI-oga razreda gimnazije u Trebinju, nailazio sam i na ovakve rečenice: »Važnost poezije u životu pojedinca i cjeline *je* vrlo velika«; ili: »... a te najstarije pjesme za koje znamo *su* dodolske«. Tko praktički dobro poznaje naš jezik, lako će, osobito ako je štokavac, osjetiti, da u navedenim rečenicama enklitike *je* i *su* nisu na svome mjestu. Da u drugoj rečenici *su* nije na svome mjestu, to nam potvrđuje i Maretić svojim pravilom u Gramatici, kad kaže (Gram. i stil. [1]1899 str. 435 i [2]1931 str. 402): »Enklitika ne može stajati na početku rečenice, a isto tako ni na početku drugoga dijela one rečenice, koja je rastavljena uklopljenom«. Ali da ni u prvoj spomenutoj rečenici *je* nije na svome mjestu, to nam ne kazuje ni Maretić ni drugi naši gramatičari. Dapače, ima jedno pravilo, koje samo po sebi nije loše, ali slabo upućene može navesti na krivo mišljenje, na pr. na mišljenje da je prva od spomenutih đačkih rečenica dobro sastavljena. To je pravilo, da »enklitika treba da dođe što bliže početku rečenice«.

Ja mislim, da je nepromišljeno povođenje za spomenutim pravilom (»što bliže početku rečenice«), odnosno nedovoljno poznavanje ograničenosti toga pravila, također jedan uzrok spomenutom pogrešnom namještanju enklitike, t. j. koliko tome nije uzrok, kod nekih pisaca, utjecaj dijalekta. Takvih pogrešaka

nađe se dosta, ne samo u novinama, nego i u nekim školskim knjigama, koje su izdane u Beogradu. Evo primjera iz naših novina: »... broj Hrvata (tek oko 8%) i prečana u Narodnoj Banci *je* vrlo malen....« (Hrv. dnevnik, Zagreb 15. IV. 1939.); »Šutnjom pružati ženi pasivni otpor *je* mnogo brutalnije od zlostavljanja« (Svijet 7 dana, Zagreb 26. III. 1939.). U Anđelićevoj »Istoriji jugosl. književnosti« (Beograd, [5]1938), koja se mnogo upotrebljava i po našim gimnazijama u hrv. krajevima, nailazimo često na takve primjere. Navest ću samo dva: »Njegov rad na drami *je* dvaput obimniji nego na lirici i epu« (o. c. 250); »Književni rad Augusta Šenoe *je* veoma obilan i raznovrstan« (o. c. 273). Ali nije tako samo u Anđelićevoj knjizi. Jedan pisac (Sv. Georgijević) zastupa mišljenje, da je dobro namješteno *je* i u ovom sklopu: »čovek koji radi oko napretka svoga naroda, *je* dostojan pohvale (Naš jezik VI 214, Beograd 1938). Iz onoga što nam spomenuti pisac na tome mjestu još kaže, možemo zaključiti, da je takvo namještanje osobina istočnih srpskih dijalekata. Stoga je i prirodno, da će pisci s toga područja i biti glavni nosioci takvoga reda riječi (enklitikâ) u književnom jeziku.

Ali, ja ni malo ne sumnjam u to, da će se sa mnom složiti većina štokavaca s onoga područja, koje se može uzeti kao temelj današnjem književnom jeziku, i da će zajedno sa mnom osjetiti, da enklitika *je* u navedenim primjerima nije dobro namještena. Zato ni kod naših klasičnih pisaca obično ne nailazimo na takvo pisanje.

A zašto mi osjećamo, da *je* u navedenim primjerima nije na svome mjestu? Bez sumnje zato, što ta enklitika u svim navedenim primjerima — dolazi odmah iza pauze. Da u navedenim primjerima zaista imamo pauzu, to će mnogi osjetiti, a nije teško ni dokazati. Radi lakšeg pregleda, ja ću sada još jedamput navesti rečenice o kojima je govor, ali sada tako, da red riječi u njima bude, po mojem mišljenju, bolji. Evo tih rečenica:

»Važnost poezije u životu pojedinaca i cjeline vrlo je velika.«

»... a te najstarije pjesme za koje znamo, to su dodolske.«

»Šutnjom pružati ženi pasivni otpor mnogo je brutalnije od zlostavljanja.«

»... broj Hrvata (tek oko 8%) i prečana u Narodnoj banci vrlo je malen.«

»Njegov rad na drami dvaput je obimniji nego na lirici i epu.«

»Književni rad Augusta Šenoe veoma je obilan i raznovrstan.«

»Čovjek koji radi oko napretka svoga naroda, dostojan je pohvale.«

Sad nam treba još malo gramatičke analize, pa će se jasno vidjeti, gdje je pauza. U prvoj navedenoj rečenici svih sedam prvih riječi, t. j. »Važnost poezije u životu pojedinaca i cjeline« sačinjava jednu sintagmu (logičku cjelinu), koja je u rečenici subjekat (po ruskoj terminologiji: »logički subjekat«). Stoga je sasvim prirodno, da će sve riječi te sintagme biti tješnje povezane i u izgovoru, t. j. da će među njima biti manja pauza nego što je između posljednje riječi sintagme i riječi koja iza nje slijedi. Tâ veća pauza iza sintagme potrebna je zato, da bi se sintagma mogla osjetiti kao posebna cjelina. — Isto takav slučaj imamo i u svim ostalim navedenim rečenicama: i u njima po nekoliko prvih riječi sačinjava logičku cjelinu, koja je u rečenici subjekat.

Maretić u svojoj Gramatici (Gram. i stil., [2]1931, str. 402) pravo kaže, da ni ovo ne bi dobro bilo: »dužnik ne mogavši platiti *je* postajao rob«, nego da treba kazati: »dužnik ne mogavši platiti postajao je rob«. Ali se Maretić ograničio samo na onakve slučajeve, t. j. na slučajeve gdje g l a g o l s k i p r i l o z i zamjenjuju zavisne (i to uklopljene) rečenice. Ja ću ovome odmah dodati, da se, u odnosu prema enklitici, od ovih glagolskih priloga ne razlikuju ni d r u g e p r i l o š k e d o p u n e (»adverbijalne oznake«), ako su od više riječi. Tako na primjer mislim, da bi se i Maretić sa mnom složio u tome, da je bolje kazati: »Poslije hrvatske pobjede kod Siska počela *je* turska sila opadati« (ili: »... turska *je* sila počela opadati«), nego recimo, ovako: »Poslije hrvatske pobjede kod Siska je počela ...«

Ako sad pregledamo i ove slučajeve (s glag. prilozima i drugim priloškim dopunama), neće nam, poslije onoga što je naprijed rečeno, biti teško utvrditi, da i ovdje imamo posla sa sintagmama, t. j. takvim logičkim cjelinama, koje se od ostaloga teksta odjeljuju pauzama. Jasno je, dakle, zašto se i u ovim primjerima enklitika morala pomaći.

Ima, doduše, dosta i takvih primjera, gdje, po nuždi, ostavljamo enklitiku i odmah iza sintagme. Ali se to događa samo u onim slučajevima, kad je sintagma po broju riječi kraća i kad označuje takav pojam, kakav se obično iskazuje jednom riječju. To su obično takve sintagme, u kojima je odnos među riječima atributivan (t. j. atribut ili apozicija uz imenicu). Evo primjera: »Nastavni vjesnik *je* časopis«. »Velika Britanija *je* kraljevina«. »Hrvatski dnevnik *su* novine«. Pa ipak, i ovdje se osjeća, da je ovako kazano, kao što rekoh, samo po nuždi, t. j. zato, što u ovim rečenicama ni druga mjesta nisu za enklitiku pogodna. Netko bi na primjer ovako kazao: »Nastavni je vjesnik časopis«. »Velika je Britanija kraljevina«. Ali je i to nezgodno, jer tu opet *je* rastavlja takvu sintagmu, koja se, kao što rekoh, gotovo srasla.

Međutim, ako izuzmemo ove posljednje slučajeve, t. j. slučajeve gdje imamo kraće sintagme iza kojih enklitika dolazi po nuždi, onda za sve druge slučajeve (o kojima je naprijed bilo govora) možemo postaviti pravilo: da enklitika ne smije doći odmah iza sintagme, pa bilo da je ta sintagma u rečenici subjekat, bilo da je kakva priloška dopuna. Maretić je, kao što smo vidjeli, ovu zabranu postavio samo za mjesto iza glagolskog priloga, koji zamjenjuje zavisnu rečenicu. Ja sam, evo, pokušao, da to dopunim i bolje objasnim (pauzom).

17. V. 1939. *Nikola Rončević*

NEKE MJESNE VLASTITE IMENICE ZA ŽENSKU ČELJAD

Od mjesnih imena *Dȍbrota* i *Lòpud* prave se pravilno etnici *Dȍbroćanin* i *Lòpuđanin;* odnosna ženska imena su *Dȍbrojka* (ne *Dobroćanka,* kako navodi Vuk) i *Lòpujka.* Dok su muška imena nastala redovito iz *Dobrot-janinъ* i *Lopud-janinъ,* moramo kod ženskih polaziti ne od *Dobrot-ьka, Lopud-ьka,* kako hoće Budmani u ARj. VI 155b, nego od palatizirane osnove *Dobrotj-* odn. *Lopudj-,* kojima je pristupio sufiks *-ьka.* I dalji razvoj je jasan: kako je u južnim krajevima *ć* i *đ* pred *k* prešlo u *j,* isp. *vȍjka* mjesto *voćka,* tako je iz *Dobroćka* i *Lopuđka* nastalo *Dobrojka* i *Lopujka.* Ista je promjena prenesena i na posesivne pridjeve *dȍbrojskī* i *lòpujskī.*

Potvrdu za takvu tvorbu nalazimo i u ženskom imenu čeljadi iz *Osonika*, sela u dubrovačkom kotaru. Ime *Òsōnīk* nastalo je iz starijega *Osaonik*, kako dokazuje potvrda iz konca 14. vijeka *Osalьnikь*, Mon. serb. 234. Od njega je napravljen etnik *Osaočanin* > *Osočanin* vjerojatno po uzoru *Dubrovčanin*, jer je u oba slučaja isti sufiks mjesnog imena *ьnikъ* ispao, a etnici su tvoreni od čiste osnove udruženim sufiksima *-ьcь* i *-janinъ*. Prema *Osaočanin* < *Osьlьcjaninъ* tvoreno je žensko ime *Osьlьcj-ьka* > *Osalačka*, jednako kao *Dobrojka* i *Lopujka.*[1])

Tvorbe *Osočanin* i *Osalačka* su relativno stare, jer pokazuju sasvim pravilni razvoj glasa *l*. Isto možemo kazati i za etnika općine *Kònāvli (-le)*, gen. *Kònavālā* kod Dubrovnika. Samo ime potječe iz lat. *cannabulae*. Muški etnik glasi *Konávljanin*, a ženski *Konàvōka iz Konavъl-ьka.*

Imena *Dobrojka, Lopujka, Osalačka* dokazuju nam nadalje, da su i primjeri *Viška, viški, Kliška, kliški* dobili svoj palatal iz muškog etnika *Višanin, Klišanin,* utvrđujući i tumačenje pridjeva *pèraškī* prema *Pèraštanin.*

Iz različnih je jezika poznata pojava, da onda, kad se od koje izvedenice pravi nova izvedenica, prva gubi svoj sufiks. To smo vidjeli u slučaju *Dubrovčanin* i *Osočanin*, a ima ih još mnogo drugih. Iznijet ću ovdje ovaj slučaj. Iz ilirskog imena *Muccurum* nastalo je pravilno preko *Mъkъrъ* ime sela *Makar;* kasnije se pri moru razvilo novo naselje *Màkarskā* iz *Mъkъr-ьska*, koje je daleko natkrililo staro. Njegov se stanovnik zove *Màkaranin*, premda bi taj naziv mogao označivati i stanovnika sela Makar.

Sve izvedenice na *-janinъ* nisu nastale u isto vrijeme; neke su pače vrlo mlade. Iz starog imena *Solenta* razvio se pravilno starohrvatski oblik *Sulet*, ali je taj kasnije potisnut pozajmicom iz talijanskog te se od 17. v. govori samo *Šolta*. Analogno prema etnicima susjednih otoka i mjesta: *Hvâr : Hváranin, Brâč : Bráčanin, Trògîr : Trogiranin,* koji su prividno pravljeni sufiksom *-anin*, jer u njima početno *j* od *-janinъ* nije ostavilo traga, napravljen je etnik *Šoltanin* (ne *Šolćanin*, kako neki navode), dok bi se očekivalo *ć* mjesto *t*. Isto tako etnik od *Kaštela*, osnovanih kod Splita tek u mletačko doba, glasi *Kaštelanin* mjesto

[1]) Po svjedočanstvu Rešetarovu govori narod upravo *Òsōjnīk* (po pučkoj etimologiji prema *osoje);* čovjek iz Osojnika zove se Sóčanin i žena Sòlačka (v. Der štok. Dialekt 262/3.). *Ur.*

Kašteljanin, kako bi bilo prema *Konavljanin* od *Konavle*. Prema tome su i ženska imena *Šoltanka, Kaštelanka* — po uzoru: *Splićanka*, ali *Hvarka, Bračka, Trogirka* prema *Hvaranin, Bračanin, Trogiranin.*

Tvorbe na *-ьka* su stare tvorbe. Ali i one u nekim slučajevima nisu više budile jasno sjećaj movirane imenice. Tako su od mjesnih imena *Pȍžega, Osijek, Bêč* glasila muška imena *Pȍžežanin, Osječanin, Béčanin* i ženska *Pȍžeška, Osječka, Bêčka,* ali budući da su se ova imena skoro sasvim — osim u kvantitetu i u nekim padežima — poklapala sa ženskim prisvojnim pridjevima *pȍžeškā, ȍsječkā, bêčkā*, nastala je težnja, da se ukloni nejasnoća, pa su ženski etnici na *-ьka* rašireni sufiksom *-ynja* > *-inja*. Tako su nastali oblici *Požeškinja, Osječkinja, Bečkinja*, pa je onda ovaj složeni sufiks *-kinja* prenesen i na tvorbu kao *Kotorka*, gdje se pridjev ž. roda *kotorska* ne poklapa s imenicom na *-ka*.

Dr. A. Mayer

JEDAN ČAKAVSKO-KAJKAVSKI DIJALEKTIZAM U VUKA I U NAŠEM KNJIŽEVNOM JEZIKU

Vuk u »Rječniku« bilježi: »*nàzočan*, nàzočna, adj. anwesend, praesens«. Imenice *nazočnost* nema u njega, a nema ni pridjeva *nenazočan* ni imenice *nenazočnost*. U BIRj. uz *nazočan* iz VRj. nalazimo i *nenazočan* iz Stullija. Pored toga u BIRj. čitamo i ovo tumačenje: »*na-z-očan*, što je kao kome *na oči, z* umetnuto kao u *na-z-uti*«. To je Ivekovićevo tumačenje primio Mažuranić u »Pravno-povjestnom rječniku« na str. 697 pod br. 20. Primio ga je i Maretić u ARj. VII 777 s napomenom: »to je *z* osobiti dodatak, koji stoji na kraju nekijeh prijedloga; ispor. *bez* (u litavskom jeziku *be), proz* (t. j. *pro-z)*, rus. *dozvolit' (doz* mjesto *do)*, češ. *pozvoliti* pored *povoliti* (dopustiti) i t. d.« Da se Ivekovićevo tumačenje ni s Maretićevim dodatkom ne može održati, to ćemo dalje vidjeti.

Otkud je Vuk u svoj »Rječnik« unio pridjev *nazočan*, ne mogu reći, jer potvrdu za nj u ARj. prije Vuka nalazimo samo jednu jedinu u knjizi P. Bakšića iz godine 1638. No da ga nije nigdje među štokavcima čuo, o tome se poslije ovoga moga članka, mislim, neće sumnjati.

Naš pridjev *nazočan* izveden je od priloga *nazoči*, za koji u Mažuranićevu »Rječniku« 728 i u ARj. VII 777 nalazimo dosta čakavskih i kajkavskih potvrda iz XV—XVIII vijeka. Najstariji je primjer iz godine 1487 iz nekadašnjega čakavskoga Bišća: I totu budući obi više rečeni strani *nazoči*, središe i stakmiše meju sobom ovim zakonom: da zibraše nas više rečenih sebi načinike za vse krivice i škode. Mon. croat. 130. Najmlađa je kajkavska iz godine 1740 iz Belostenca, u koga se čita: »*nazoči*, na oči, ad oculos, in praesentia, incoram, — *nazoči* dajem, praesento.«[1])

Ja sam iz jedne isprave iz Grobnika iz god. 1590 mjesto *nazoči* zabilježio i *nazoko*, prema čemu ima ARj. i čakavsko *naznȍko* 'coram' iz Nemanića (1885).

Za čudo mi je, što ni Mažuranić ni Maretić nijesu opazili, da se naša riječ *nazoči* ne može rastavljati od slovenske *nazôč(i)* pored *navzôč(i)*, koja je s jednakim značenjem i u jednakoj službi (kao prilog i kao prijedlog) zabilježena i u Pleteršnikovu »Slovaru«; u njemu ima i pridjev *na(v)zočen*. Da pak slovensko *nazoči* postaje od *navzoči* (od nekadašnjega *na-vъz-oči)*, to je izvan svake sumnje (v. o tom i u Ramovša, Historična gram. slov. jez. II, 1924, 133/4). U našem čakavskom i kajkavskom dijalektu od *vz-* bude često *z;* ispor. na pr. *zeti* — *zemem* mjesto *vzeti* — *vzemem*. Sam je Vuk u svoj »Rječnik« metnuo jednu riječ u takvom kajkavskom obličju; u njemu čitamo: »*zrok*, m. (u Hrv.) vidi uzrok«. I prilog *nazopet* u čakavsko-kajkavskim primjerima u ARj. VII 777b, koji se tu ne tumači, postaje jednako od *na-vz-opet* (od nekadašnjega **na-vъz-o-pętь)*.[2]) Tako i prema

[1]) Među primjerima u spomenutim rječnicima nalazimo i ove: iz »Spovidi općene« (iz god. 1496), iz Brinja iz god. 1498. iz »Naručnika plebanuševa« (iz god. 1507), iz Posedarja iz god. 1527, iz Petrinje iz god. 1532, iz Ant. Dalmatina (iz god. 1563), iz »Prorokâ« (iz god. 1564), iz Pergošića (iz god. 1574), iz Glavinića (iz god. 1628) i dr. — Naši kajkavci i danas gdjegdje govore prilog *nazoč* (na pr. u Virju: i on je bil *nazôč*).

[2]) Ispor. u »Poljičkom stat.« čl. 34 *uzopet;* u naših čakavaca *zȍpet*.

nauznak (od **na-vъz-nakъ)* imaju i čakavci *naznak* (v. ARj. VII 725a); jednako i Pleteršnik bilježi *(na)znâk*.[3])

Što ni Mažuranić ni Maretić nijesu našu riječ *nazoči* povezali sa slovenskom *navzoči*, tomu se možemo još više čuditi, što sam Mažuranić pod riječju *nazoči* spominje i štokavski primjer iz Čačvine (kod Sinja) iz godine 1476: Nigdar nijednomu lašcu na njega nećemo virovati, što bi se prid njim *uz oči* ne reklo. Šurmin, Hrv. Spom. 280.[4]) U tome primjeru za čakavsko-kajkavsko *vz‿z-* imamo štokavsko *uz*, a sámo **vъz-oči‿zoči* (mjesto **na-vъz-oči)* nalazimo i u našega Pergošića; obično je i u slovenskom jeziku (v. u Pleteršnika).[5])

Da naše čakavsko-kajkavsko *nazoči* postaje od *navzoči*, ne dokazuje samo spomenuti primjer iz Čačvine, nego i ovaj iz »Poljičkoga statuta« (čl. 67b): Kada pristav pristavuje, ki je izveden po jednoj strani, a druga strana stoji *nauzočice* tere muči..., toj ga strni. ARj. ne bilježi uopće riječi *nauzočice*, a Mažuranić je nije umio upotrijebiti.

Prema tome je za onoga, koji poznaje historijsku fonetiku našega jezika, jasno, da bi pridjev *nazočan*, koji se obično (i u Maretićevu JS.) preporučuje mjesto *prisutan*, u štokavskom dijalektu trebalo da glasi *nauzočan*. No pokazavši to, ja ne zahtijevam, da tako i pišemo, jer smo se već potpuno navikli na *nazočan*.

Iz ovoga, što sam dovle rekao, vidi se i to, da *z* u *nazočan* i *nazuti* ne može biti isto. No ono se ne može nikako tumačiti ni kao praslovjensko *bez* prema litavskom *be*. Naš glagol *nazuti* postaje od *na-zuti* krivom dekompozicijom složenoga *iz-uti* (kao *ob-uti)*, gdje se *-uti* prestalo osjećati kao samostalan glagol, pa je zato *izuti* shvaćeno kao *iz-zuti*, zbog čega naši kajkavci govore i *zezuti*. Zbog neobičnoga simpleksa **uti* razvio se krivom dekompozicijom novi simpleks *zuti* i u drugim slovjenskim jezicima, na pr. u poljskom: *wyzuć, z(e)zuć* mjesto *z-uć*. Tako je i prema

[3]) Naš Belostenec ima pogrešno *znag* (»na hrbet obrnjen«) mjesto *znak*.

[4]) No *uz* u ovoj svezi nalazimo i u čakavca Marulića u primjeru: Ako smi *uz oči* gospodina svoga raba da mu soči, sliši svita moga. Judita IV. 244.

[5]) U Pergošića dolazi i sveza *zoči voči* (u značenju »personaliter«), koja se s akcentom *zóči vôči*, može čuti i danas među kajkavcima (na pr. u Virju), a gdjegdje i među čakavcima (na pr. na otoku Krku) u značenju »na oči«.

zwolić nastalo *zezwolić, wyzwolić* (mjesto starijega *wywolić), pozwolić, dozwolić* (v. o. tom i u Gram. języ. polskiego. Izd. Krak. ak. 1923., 201, 213).[6])

Stjepan Ivšić

PRAVILNIJE I LJEPŠE[1])

19) N e v a l j a: U davna, prošla ljeta — pobjegla *nas* je Majka Božja od Loreta. Ne kaže se »pobjeći koga« (lat. fugere *aliquem),* nego »pobjeći od koga«, a *»odbjeći* koga«. T r e b a r e ć i: — *odbjegla* nas je Majka Božja od Loreta.

20) N e v a l j a: Bilo je to u vrijeme *vojnička* neuspjeha. T r e b a r e ć i: *vojničkoga* neuspjeha, jer je »vojnički« određeni pridjevni oblik. Takovi su na pr. i ovi određeni oblici: hrvatski, hrvatskoga (ne »hrvatska«); istinski — istinskoga (ne »istinska«); živi — živoga (ne »živa«), plemeniti — plemenitoga (ne »plemenita«), prvi — prvoga (ne »prva«), ljepši — ljepšega (ne »ljepša«).

21) N e v a l j a: Mladi *Zagrepčan* nastupiće prvi put u našem kazalištu. T r e b a r e ć i: Mladi *Zagrepčanin*... Isp. Dubrovčanin (ne »Dubrovčan«), Senjanin (ne »Senjan«), građanin (ne »građan«), seljanin (ne »seljan«), mještanin (ne »mještan«). Treba zapamtiti: Zagrepčanin — Zagrepčani, Dubrovčanin — Dubrovčani, Senjanin — Senjani, građanin — građani, seljanin — seljani, mještanin — mještani.

22) N e v a l j a: — da je osovina Rim—Berlin nakon tog susreta postala još *čvršćija.* T r e b a r e ć i: *čvršća.* Treba zapamtiti: čvȓst — čvȑšćī, jâk — jȁčī, blâg — blȁžī, krût — krȕćī, ljût — ljȕćī, čêst — čȅšćī, gûst — gȕšćī, blȉjed — bljȅđī, mlȁd — mlȁđī, tvȓd — tvȑđī, bȉjel — bjȅljī, cȓn — cȑnjī, bȓz — bȑžī, glûh — glȕšī.

23) N e v a l j a: — *povevši* sobom jednog poslovođu kao taoca — No to je učinio na nespretan način *navevši,* da bi... T r e b a r e ć i: *povedavši, navedavši* kao na pr. i: pletavši, tresavši, grebavši, pekavši, grizavši — napletavši, natresavši, nagrebavši, napekavši, nagrizavši, a ne: pletši — napletši itd.

24) N e v a l j a: Jesu li se ikada čuli sa pozornice bolniji, tragičniji akcenti? I kako se oni samo *postizuju!* T r e b a r e ć i: *postižu* (od »postizati — postižem«) kao na pr. i: dostižu, podižu, uzdižu (od »dostizati — dostižem, podizati — podižem, uzdizati — uzdižem.« Nema oblika »postizivati«, zato ne valja ni oblik »postizujem — postizuju.« Isp. pravilne oblike: »razvezujem, privezujem

[6]) O takvoj krivoj dekompoziciji v. i u Bernekera I 23/4 (ispor. *bačiti: o-bačiti* mj. *ob-ačiti; badati: o-badati* mj. *ob-adati; bagniti: o-bagniti* mj. *ob-agniti).* Tako i naše *biskati* postaje prema *o-biskati* mj. *ob-iskati* (v. Bern. I 433).

[1]) V. br. 4—5.

prema »razvezivati, privezivati«, »namigujem« prema »namigivati«, »razbacujem« prema »razbacivati«, »razmahujem« prema »razmahivati«, »razmazujem« prema »razmazivati.«

25) N e v a l j a: — Veliko vijeće odlučilo je, da, *izuzev osobitih slučajeva* — protjerivanje ne će biti primijenjeno na strane Židove, koji su prošli 65 godina. T r e b a r e ć i: izuzev(ši) *osobite slučajeve.*

26) N e v a l j a: — *podupirajući* uvijek i svakom prilikom rad toga njihova pjevačkog društva. T r e b a r e ć i: — *podupirući*... Prezent od toga glagola ne glasi: *podupiram,* nego: *podupirem,* zato i *podupirući.* (V. t. 13).

27) N e v a l j a: Jučer su boravili u Zagrebu oko 30 učitelja i učiteljice iz cijele Švedske — U zbirci »Scriptores historiae Augustae« nalaze se 73 biografija raznih rimskih careva. T r e b a r e ć i: Jučer je *boravilo* u Zagrebu oko trideset učitelja i učiteljica — U zbirci »Scriptores historiae Augustae« *nalaze* se sedamdeset i tri *biografije*...

28) N e v a l j a: Ako ne plati globu, treba *odsjesti* deset dana zatvora. T r e b a r e ć i: *odsjediti.* Ne može se kazati da je netko »odsio« ili »odsjeo« zatvor, kao što se ne može reći niti: on je *odlegao* mj. *odležao* zatvor.

29) N e v a l j a: Dat će također poticaja našoj književnosti, koja se pomalo razvija, da se još više *razmaha.* T r e b a r e ć i: *razmaše.*

30) N e v a l j a: Da okrijepiš svoje narušeno zdravlje i da se spremiš na novu borbu, koja *predstoji.* T r e b a r e ć i: — koja te *čeka.* Izričaj »predstoji« (njem. bevorstehen) jedan je od onakovih evropskih jezičnih klišeja, o kojima se govori u članku »Novine i evropeiziranje našega jezika« (Hrvatski jezik, br. 6—7).

31) N e v a l j a: — pa nije mogao pristati, da se — našim novim političkim odnošajima na vidiku — *niti* spomene te dvije zemlje. T r e b a r e ć i: — pa nije mogao pristati, da se *i spomenu* (ili da *bi se i spomenule)* te dvije zemlje.

32) N e v a l j a: *Bez* knjiga i *nedovoljno osigurane egzistencije,* starac je pred kraj života postao brižan, sjetan i neraspoložen. — To je primjer za nejasan stil, jer bi se prijedlog »bez« mogao protegnuti i na »nedovoljno osiguranu egzistenciju«. Tako bi izišao smisao, da je starac imao »dovoljno osiguran život«, a misli se upravo obrnuto. T r e b a r e ć i: (ljepše i jasnije): *Nedovoljno osigurane egzistencije i bez knjiga,* starac je — postao brižan, sjetan i neraspoložen.

33) N e v a l j a: Ne treba ni da pominjem, *da je,* kada je nailazio, radeći ove krupne poslove, na kakav interesantan podatak ili tekst, *on ga je* negdje publikovao... To je stilistička pogreška, koja se zove *anakolut.* T r e b a r e ć i: Kad je nailazio radeći ove krupne poslove na kakav interesantan podatak ili tekst, ne treba ni da spominjem, da ga je negdje publikovao.

34) N e v a l j a: Još ljeti 1918, kad sam odlazio iz Londona poslije razgovora s Balfurom o našem priznanju, intervenirao je to

u moju korist Steed. — Treba reći: intervenirao je *u tome* ili *zbog toga*...

35) Ne valja: *Razumljivo* me ne bi objesili; ali vidio bih još jednom ženu, za koju se plašim, da ne će dočekati kraja ratu, a Alisi bi već jednom dali mira — ostavljajući *razumljivo* saveznicima slobodu formulacije prema ostalom tekstu. Treba reći: *Razumljivo je* (ili *razumije se*), da me ne bi objesili — ostavljajući; *razumije* se, saveznicima slobodu...

36) Ne valja: Prije svega *ć* i *đ* se ne izgovaraju pravilno *u nekih članova pozorišta,* što nikako ne bi smjelo biti. Treba reći: — neki članovi pozorišta ne izgovaraju pravilno *ć* i *đ*, što nikako ne bi smjelo biti.

37) Ne valja: »Jutrove« se tendencije jasno očituju u njegovu propagiranju integralne ideologije među Hrvatima — »*Jutrove*« informacije o iredentističkoj propagandi za vrijeme međunarodnog euharistijskog kongresa u Budim-Pešti. Treba reći: Tendencije se »*Jutra*« (ili lista »Jutro«) jasno očituju — Informacije »*Jutra*« (ili lista »Jutro«) o iredentističkoj propagandi...

Vrlo su rijetki pridjevi na »ov (ev)« od imenica srednjega roda, na pr. *sunčev, jagnjetov* (od sunce — jagnje). Zato se ne može reći niti: selov, poljev, Selov (ako je ime listu), Poljev (ako je ime listu). Govore se, istina, i pravilni su ovi primjeri: *vinov* (na pr. vinova loza), pa onda i s osnovama ženskoga roda: *jelov, kruškov* (isp. kruškovača i kruškovica = kruškova batina, kruškov štap, kruškovica = kruškova rakija), *brezov* (isp. brezovača i brezovac = brezova batina, brezov štap), *lipov* (isp. lipovac = lipov med i lipov štap; lipovača = lipova batina), *šljivov* (isp. šljivovica = šljivova rakija; šljivovac = šljivov štap, šljivova juha). Sve su to pravilni oblici, jer to nijesu prisvojni pridjevi, nego su pridjevi, koji znače od čega je što.

38) Ne valja: *Radi oštećenja* naprave dizala *umoljava* se vrata (po)lagano *zatvarati.* Treba reći: Da se ne bi oštetila naprava dizala, molimo, da se vrata (po)lagano zatvaraju.

Ako kažemo: *Radi oštećenja* naprave dizala, molimo, da se vrata (po)lagano zatvaraju, onda to zapravo znači — što se nije htjelo reći — da treba vrata lagano zatavrati, *da bi se oštetilo dizalo,* a ne može značiti »da se ne bi oštetilo dizalo«.

Ne valja pisati »umoljavati« mj. »moliti«. U dobrom se hrvatskom jeziku ne može reći: molimo vrata lagano *zatvarati,* nego treba reći: molimo, da se vrata lagano zatvaraju. (V. razlaganje S. Ivšića, na str. 135 »Hrv. jezika«, 6—7).

Trebalo bi, dakle, reći: Radi *neoštećenja* naprave dizala, molimo, da se vrata (po)lagano zatvaraju, ali se to ljepše može reći glagolom: *Da se ne bi oštetila naprava dizala,* molimo —, jer glagolsko izricanje čini rečenicu gipkom i tēčnōm u sastavu svome (»Verba erhalten den Satzbau geschmeidig und flüssig —, *Wustmann:* Allerhand Sprachdummheiten, Leipzig, 1903, str. 321). Već sama priroda našega jezika, kako je poznato, traži izricanje glagolima mjesto imenicama. Imeničko izricanje značajno je obilježje

upravo njemačkoga jezika, koje njemački stil, osobito u naučnim djelima, čini tvrdim i tromim. U nas se još danas mnogo upotrebljavaju apstraktne imenice, koje posve nepotrebno čine stil tromim i glomaznim, na pr.: Nije nam poznat uzrok vašega čestoga *izostajanja* — mj. Nije nam poznat uzrok, zašto često izostajete — U *slučaju* kiše ne ću doći — mj. Ako bude kiše, ne ću doći. (*Maretić:* Gramatika i stilistika, Zagreb 1931, str. 588).

Mi to činimo povodeći se za Nijemcima još i danas, kad i njemački jezičari osuđuju takav način pisanja i preporučuju glagolsko izricanje. Tako spomenuti *Wustmann* osuđuje taj ružan običaj (Unsitte), na pr. u ovakovim rečenicama: Man *verzichtete* auf die Beantwortung einer Thronrede durch eine *Adresse,* dok se to može ljepše reći ovako: Man verzichtete eine Thronrede durch eine Adresse za *beantworten* — Seine Majestät gab das *Zeichen* zum Beginn der Feier *durch Absingung* eines Chorals (mj.: *durch* Absingung *zu beginnen).*

Zato i mi treba da se čuvamo i toga »evropskoga klišeja«, tj. nepotrebnoga izricanja imenicama mj. glagolima, po čemu nam stil izlazi težak, trom i neprirodan, protivan duhu hrvatskoga jezika.

39) Ne valja: Kad vide da će ko umrijeti, *obrijaju* ga. Treba reći: — *obriju* ga, jer se kaže: obrijati — *obrijem,* a ne *obrijam.* Kad neko govori i piše *obrijaju,* to je upravo tako kao da govori i piše: *sijaju* mj. *siju, lajaju* mj. *laju, pojaju* mj. *poju.*

40) Ne valja: Psihologija je tako znamenit predmet —, da *bi smo* (rastavljeno) jednom i mi trebali pristupiti reformiranju naše psihološke nauke. Treba napisati: — *bismo* (sastavljeno) Isp. *nismo.* Takovo pogrešno pisanje nije upravo rijetko kod naših pisaca, a znak je nepismenosti.

41) Ne valja: *Svaki* od ova dva prijedloga, uzet za sebe, nije bio ostvarljiv u onim prilikama. Treba reći: *Nijedan* — »Svaki od ova dva prijedloga nije bio ostvarljiv« znači da je jedan bio ostvarljiv, a drugi nije, dok se htjelo reći da ni jedan ni drugi nije bio ostvarljiv. Tako se može reći: *Svaki* čovjek nije razborit, jer ima i razboritih i nerazboritih ljudi, ali se ne može reći: *Svaki* čovjek nije vječno mlad, nego treba reći: *Nijedan* čovjek nije vječno mlad. I takova se pogreška nalazi često u naših pisaca, na pr.: *Svaki* naš čovjek, koji posegne za tim djelom, dra. Lanovića, ne će se pokajati.

42) Ne valja: Tek nakon scenske realizacije moguće je *prozrijeti* samoga autora. Treba reći: — *prozreti.* Isp. *sazreti,* a ne *sazrijeti; obazreti* se, a ne *obazrijeti se, sapreti* (koga na sudu), t. j. dobiti parnicu (protiv koga), a ne *saprijeti; satrti* mj. *satrijeti.*

43) Ne valja: S toga razloga nije htio s njome *pokvariti,* jer mu može mnogo koristiti. Ne samo da nije htio *pokvariti,* nego joj je, štoviše, vazda laskao. Treba reći: nije htio *pokvariti prijateljstvo* s njom (u narodu se u slici veli nešto trivijalno *prekinuti dlaku* (koja nekoga veže s kim).

Ono je prvo germanizam: es mit j-m nicht *verderben* wollen, es mit j-m *verderben* (ihn für sich ungünstig stimmen). Isp. franc. se brouiller avec quelqu'un.

44) Ne valja: Nekako, kraj sve radoznalosti, *sam* ipak stidljivo žalio —. Treba reći: — ipak *sam* stidljivo žalio. *Sam* je enklitika (naslonjena riječ), koja se naslanja na pređašnju riječ. Ovdje bi trebalo da se nasloni na riječ »nekako«, ali to nije moguće zbog uklopljenog rečeničnog dijela »kraj sve radoznalosti«. Zato treba riječcu »sam« prisloniti uz riječ »ipak«. Tako ne valja ni reći: Čovjek, koji previše jede, *je* proždrljiv. Treba reći: Čovjek, koji previše jede, proždrljiv je. Isto tako ne valja reći: Što je zemni plin, kako je nastao, koja je njegova važnost za narodno gospodarstvo —, *je* tema ovoga članka. Treba reći: — *tema je* ovoga članka.

45) Ne valja: Dok se sa njemačke obaviještene strane ovaj odlazak (sc. Papena s položaja njemačkog poslanika u Beču) pretstavlja kao neka vrsta njemačkog protesta protiv odugovlačenja *austrijskih zvaničnih krugova sprovođenja u život njemačko-austrijskog sporazuma* od srpnja prošle godine. Treba reći: — kao neka vrsta njemačkog protesta protiv toga, što zvanični austrijski krugovi odugovlače provođenje u život njemačko-austrijskog sporazuma —

Ona prva stilizacija nije stilistički laka, jer se u njoj nalazi jedan jedini glagol, a poznato je, da upravo glagoli daju stilu potrebnu lakoću i živost. Zato već i noviji njemački stilistici preporučuju piscima, da manje upotrebljavaju imenice, jer one čine stil teškim i tromim. Tromost stila u gornjem primjeru još više povećava to, što se redom upotrebljava više imenica s pridjevima u drugom padežu.

46) Ne valja: Najviša vrednota, pod čiji znak se stavljamo, organsko je jedinstvo njemačkog naroda, koje je *htijeno* od Boga. Treba reći: *koje hoće* Bog. — Glagolski trpni pridjev od glagola *hotjeti* ili *htjeti* danas više ne živi. U starini bili su ovi oblici: *hoćen, htjen* (nikad *htijen)* i živi i danas u glag. »hoćenje«. Isp. *pletenje, viđenje, pisanje,* kupovanje — od *pleten, viđen, pisan, kupovan.*

47) Ne valja: Djecu treba odgajati *u razumijevanju* tehnike. Treba reći: — *za razumijevanje* tehnike — jer niko neće reći na pr. odgajati koga *u* sportu, *u* muzici mj. *za* sport, *za* muziku.

48) Ne valja: Sam svečar neka bude uvjeren, da je stekao hvalu naroda za *njegovo* djelo. Treba reći: — za svoje djelo, jer bi *njegovo* djelo bilo *narodno,* a ne *svečarevo* djelo.

49) Ne valja: U prvom redu *zaprijeka* maloj građevnoj djelatnosti nalazi se samo gradsko poglavarstvo. Treba reći: — *zapreka* (Pazi: zapriječiti — zapreka!) i *ljepše stilizirati:* Maloj građevnoj djelatnosti u prvom je redu zapreka (ili: zaprekom) samo gradsko poglavarstvo.

50) Ne valja: Od ispravnih odgovora *biti će ižrijebano* sto. Treba reći: — *bit će* (Pazi: naći će, bit će!). Ne kaže se od *ždrijeb* — *žrijebati,* nego *ždrèbati,* a za umetnuto *d* isp. *proždrijeti, proždro.*

Dr. S. Bosanac

HRVATSKI JEZIK NA SREDNJIM ŠKOLAMA

Često se čuju prigovori, da današnje srednje škole ne daju ono, što su nekada davale, i da je znanje, što ga abiturijenti donose na sveučilište, sve nepouzdanije i nesolidnije. Danas ne samo da su rijetki oni, koji u školi kako-tako nauče koji strani jezik, nego su sve rjeđi i oni, koji barem približno dobro poznaju svoj materinski jezik. Ima abiturijenata, koji ni najobičnijega pisma ne mogu napisati bez koje krupnije pogreške, ma da su svoj jezik učili po četiri do pet sati na sedmicu kroz punih osam godina. Treba li za takvo stanje kriviti naučnu osnovu, ili su tomu krivi đaci ili njihovi učitelji, u to ja ovdje ne želim ulaziti, jer bi nas takva razmatranja odvela sasvim na područje školske metodike. Ja ću se zato ograničiti samo na to, da prikažem, kakav je danas odnos između ekavskog i jekavskog književnog govora u našoj srednjoj školi. Pritom odmah moram istaći, da polazim sa stajališta, da je škola učenicima dužna dati solidno poznavanje *jednoga* književnoga govora, kada već nikako ne uspijeva, da učenici u praksi potpuno svladaju i jedan i drugi književni govor sa svim njegovim gramatičkim i leksičkim atributima.

Mnogima možda nije poznato, da su knjige, koje se upotrebljavaju u našim gimnazijama, većinom pisane ekavski, pa da se neki školski predmeti, kao na pr. etnologija, geologija i mineralogija, filozofija, kemija i kozmografija, a u višim razredima i botanika, fizika, higijena i povijest, ne samo u unutrašnjosti, nego i u Zagrebu uče isključivo iz ekavskih knjiga.[1]) Tako se prošle školske godine u cijeloj Jugoslaviji (bez Slovenije) upotrebljavalo 18% jekavskih i 82% ekavskih školskih knjiga. Dodamo li ovome bogatu industriju najraznovrsnijih ekavskih udžbenika,[2]) slobodu nastavnika da po volji odabiru knjige za svoje predmete, i, napokon, premještanje nastavnika-ekavaca u škole na jekavskom području, bit će svakomu jasno, da se u ovakvim prilikama u našim gimnazijama, koje stoje na području jekavskoga književnog jezika, *ne može* dobro naučiti jekavski književni jezik ili govor, a, razumije se, ni ekavski. Još kad bi jezik u školskim knjigama bio u punom smislu ekavski ili jekavski, mogli bi se učenici prema tome i uputiti, ali u te knjige sve više ulazi čudnovata mješavina.

Primjera radi zadržat ću se ovdje samo kod čitanaka, koje bi učenicima nižih razreda morale biti pouzdan vodič i uzor u svim jezičnim pitanjima. Prošle su se školske godine u našim gimnazijama upotrebljavale ništa manje nego 22 čitanke (Nazor-Barčeve,

[1]) Za hrvatski se jezik u višim razredima upotrebljavaju Anđelićeve, Čukovićeve, Poljančeve i Veljković-Savkovićeve knjige, a sve su one — osim po jednog izdanja Poljančeva — pisane ekavski. Od zagrebačkih srednjih škola upotrebljavala je Vodnikovu knjigu samo Nadbiskupska gimnazija.

[2]) Na svaki predmet otpadaju prosječno — prema statistici iz prošle godine — po 22 do 23 udžbenika.

Pavlovićeve, Vulovićeve, Čuković-Ševićeve i Jovanović-Ivkovićeve). Ovima sada treba dodati još četiri čitanke, koje su sastavljene prema natječaju Ministarstva prosvjete iz god. 1935. Ove su čitanke napisane u težnji, da se kao državno izdanje uvedu u sve srednje škole na cijelom području naše države. Izdali su ih na početku 1938. god. Georgijević, Leskovac i Magarašević, a ja ću ih kratkoće radi zvati čitankama trojice autora (kratica TA). Prema tome danas se u Jugoslaviji u gimnazijama upotrebljava 26 čitanaka, od kojih su samo četiri (Nazor-Barčeve) sastavljene na pretežno jekavskoj osnovi, dok je u svima ostalima 60 do 70 od sto štiva pisano istočnim govorom. Da ne bih duljio, ograničit ću se u svom prikazu samo na čitanke Milivoja Pavlovića i TA, jer su prve najraširenije,[3]) a druge najnovije i tehnički najbolje opremljene. Za sve je čitanke — pa i za Nazor-Barčeve — karakteristično, da se u njima e k a v s k i autori tu i tamo pojavljuju u j e k a v s k o m ruhu, i obrnuto, ma da je to ne samo nepotrebno, nego i jezički posve neopravdano. Nepotrebno je zato, što se u tim knjigama i onako nalaze tekstovi i jednoga i drugoga govora, a jezički je neopravdano zato, što izaziva krivu predodžbu, kao da se sva razlika između ekavskog i jekavskog književnog govora dade svesti na varijacije staroga jata. Osobito se neugodno doimlje način, kako je na pr. u TA prikazan Reljković. Ne samo da je izbor štiva dosta slab, nego je tamo Reljković najedamput osvanuo kao potpun ekavac. Manje je, dakako, neobično, što su i neka Vukova štiva ekavizirana. Mislim, da je barem u bilješkama trebalo spomenuti, da je Reljković bio ikavac, a ne bi bilo na odmet ni da je u oba štiva (I, 137; II, 81) ostavljena ikavština. Tako bi djeca najbolje upoznala razliku između ikavskoga, ekavskoga i jekavskoga govora.

Samo se po sebi razumije, da je u čitankama neko popravljanje i dotjerivanje tekstova potrebno već zato, što one treba da budu uzor dobra i lijepa književnog jezika, ali to popravljanje ne smije biti jednostrano i ne smije prijeći granice onoga, što je dopušteno. Ne može se na pr. dopustiti, da se s jedne strane daju odlomci iz Mažuranićeva epa prema Bogdanovićevu izdanju[4]) i da se u njima jezik ne samo ne popravi, nego još i pokvari,[5]) a da se, s druge strane, Božićna priča Đalskoga protka izrazima *voćstvo, saopštili* i dr. kojih u Đalskoga nigdje nema.[6]) Isto tako ne bi se smjelo dogoditi, da u istom štivu stoji sad *hronika,* a sad opet *kronika* (TA-IV, 7, 8), sad *svijetlo,* a sad *svjetlo* (IV, 60), *beljkasto* i *bjelkasto* (IV, 61, 62), *vetrenjača* i *vjetrenjača* (II, 185—187, tri puta sa *e,* a šest puta sa *je), najposle* i *najposlije* (I, 126), *sjedeli* i *sjedila* (I, 115, 116) i t. d., ili da se štampaju ovakvi »jekavski« oblici: oba ih *zamjenilo* (IV, 222), on nju za sebe *namjeni* (I, 126) i sl., a da i ne govorimo o tako očitim ekavizmima u jekavskim člancima, kao što su: *obesiti* (III, 202), *voleo* (II, 123), *živeo!* (II, 33), *živeo* je kao sat (II, 123), šta sam *doživela* (II, 110), ptičice *pevaju* (II, 84), *nasmejali* su se (II, 124),

[3]) Prošle je školske godine skoro polovina svih zavoda u državi upotrebljavala Pavlovićeve čitanke.

[4]) Zagreb, 1924.

[5]) Por samo »i zvon smiren ovna iz planine« (TA-IV, 123).

[6]) TA-I, 83, 84.

najpre (I, 126), o *lepoj* budućnosti (II, 167), *verujući* (II, 41), *celoga* dana (I, 135), *čovečja* ruka I, 114), *neguje* (III, 12), narodne *pripovetke* (I, 114), u *nemačkom* jeziku (I, 116), *poslednji* (ib.), *celiva* (IV, 137), *svetlo* (IV, 72), *posle* (I, 115, II, 167), *starešina* (IV, 222), *video* (IV, 185), *narečje* (IV, 6), da se *sporazume* (I, 130), on *dolete* među njih (I, 127) i t. d. i t. d. Da se ovakvi primjeri javljaju i u grupama, dokazuje na pr. odlomak iz Benešićeva prijevoda poznatog romana »U pustinji i prašumi«. Taj je odlomak u TA tako »dotjeran«, da na pr. na jednoj jedinoj strani (II, 219) j e k a v s k o g a teksta čitamo i ovakve oblike: Nela je postala sve *smelija* (1. r.); ima bodljika, kojih se snažna životinja nije mogla *rešiti* (18. r.); djevojčica je *sjedela* uz divovu nogu, a on je stajao tako mirno da bi *čovek* pomislio (31—32 r.) . . ., — da autori nisu vješti jekavskom govoru, i ne bi se u tom prevario. No ni u ekavskim tekstovima nema mnogo veće dosljednosti, kako to dokazuje ovaj karakteristični odlomak iz Pavlovićeve čitanke za prvi razred:[7])

Domači (!) *lijek*

Petrovi su roditelji bili bogati; ispunjali mu i najmanju želju njegovu, ali — nisu dugo živeli. Osiromašivši preseli se Petar u selo kod strica svoga. Sesoki[8]) mu se život ispočetka nije sviđao . . . Teško je bilo Petru privići se takvu životu, ali naskoro je osetio korist njegovu. Pre je gotovo neprestano bio bolestan, bled i često uzimao lekove. Sad je uživao lepo zdravlje, bio krepak i svež kao proletna rosa.

Pored takvih čitanaka nije čudo, što je pismenost naših abiturijenata na tako nisku stupnju. Nedavno je Ministarstvo prosvjete izdalo poseban raspis o »pismenim vežbanjima«,[9]) jer se »videlo da se pismenosti učenika ne poklanja dovoljno pažnje, ili da se to ne čini sa dovoljno *metodičnosti«,* ali nekim čudom i ondje čitamo evo vakve oblike: nastavnik će *iznesti* opšte greške (str. 3); na *pretposljednjoj* sednici razrednog veća (str. 9)! *Josip Hamm*

PITANJA I ODGOVORI

9. *G. M. N.* iz Zagreba:

»Ne bi li mjesto *doživotno uživanje, doživotna renta,* pa i *doživotna robija* bilo logičnije *dosmrtno uživanje, dosmrtna renta, dosmrtna robija?«*

Pridjeva *doživotni* nemaju naši stariji rječnici, pa ga nema ni naš ARj.; nema ga ni Mažuranićev »Pravno-povjesni rječnik«. Istina je, da bismo prema izričajima kao *dohraniti koga do smrti*

[7]) Dr. Milivoj Pavlović i Dragoslav Ilić, Čitanka sa gramatikom srpskohrvatskog jezika za prvi razred srednjih škola[6], prema najnovijem programu, Beograd 1933; Izdanje Zadruge Profesorskog društva, knj. 8. Ovo je štivo štampano latinicom, a ja sam iz tehničkih razloga izostavio sredinu, jer ona za nas i onako nema većega značenja.

[8]) Sic!

[9]) Izdanje Tiskare Narodnih novina, Zagreb.

(u narodnom govoru) i *uživati dohodak od kuće do svoje smrti* (u našem književnom jeziku) mogli načiniti i pridjev *dosmrtni*, kad imamo *posmrtni*, pa reći *dosmrtno uživanje*. U nekim rječnicima 19. vijeka i nalazimo pridjev *dosmrtan;* ispor. na pr. *dosmrtan prihod* ,Leibrente' u Filipovićevu Rječniku hrv. i njem jez. 1875. Pridjev *dosmrten* (na pr. *dosmrtni dohodek* ,Leibrente' u Pleteršnikovu »Slovaru«) imaju i Slovenci; on se u novom Glonarovu »Slovaru« slovenskoga jezika (g. 1937) i preporučuje mjesto *doživoten*. No da nije pogriješio ni onaj, koji je prvi u naš jezik unio pridjev *doživotni*, vidjet će se odmah. Rekoh u n i o, jer je po svoj prilici pridjev *doživotni* ušao u naš književni jezik iz češkoga (ispor. *doživotný i doživotní;* i polj. *dożywotni)*, a nije naša samostalna novotvorina prema njemačkom *lebenslänglich;* Maretić ga broji među češke riječi (v. »Rad« *108*, 86). Prijedlog *do* ima i takvo značenje, kojim se opravdava značenje pridjeva *doživotni* i u našem jeziku. Tim se prijedlogom počesto izriče, da se ono, što se imenicom uza nj kazuje, ne izuzima, nego obuzima. Tako rečenica: Hajduci ga oplijene i svuku *do košulje i obuće* — može prema prilikama značiti: svuku mu sve *osim* košulje i obuće — ili: sve, *i* košulju *i* obuću (v. i BIRj. I 222b). Ovo drugo značenje imamo i u primjeru: I reče Gospod: hoću da istrijebim sa zemlje ljude, koje sam stvorio, od čovjeka *do stoke* i *do sitne životinje* i *do ptica nebeskih;* jer se kajem, što sam ih stvorio. Daničić Mojs. I 6, 7. Prema tome prijedlog *do* s genitivom imenice, koja znači vrijeme, može značiti i trajanje do svršetka vremena, koje ta imenica znači, na pr. *do vijeka* može značiti: dok traje vijeka, do svršetka vijeka. Tako ban Kulin godine 1189 u svojoj zakletvi Dubrovčanima veli: Prisezaju (t. j. prisežem)... pravy prijatelj byti vam od selě i *do věka* (t. j. dok budem živ).[1]) Kako je ovdje s prijedlogom *do* uzeta imenica *vijek* u značenju »život«, tako se u drugim primjerima uzima i sama imenica *život;* ispor. na pr.: Daju (t. j. dajem) im milost *do života mojego* (g. 1282 kralj Stefan Uroš). Daju věru moju, da ne potvoru (t. j. da neću poreći ili ukinuti) sije pisanije *do moga života* (g. 1385 drački duka Balša). Kolikrat sta se klet imat me na pamet (t. j. koliko se puta stade kleti, da će me imati na pameti) *do svoga života*. Š. Menčetić.[2]) Svakomu je jasno, da tu *do moga (svoga) života* ne može značiti drugo nego: *do kraja moga (svoga) života*, pa bi se prema tome značenju mogao i u nas načiniti i pridjev *doživotni* sa značenjem »koji traje do kraja života«. Pridjev *doživotni* nije, dakle, protivan duhu našega jezika, pa zato može da ostane u našem književnom jeziku, makar u njemu i ne bio samonikao.

S. I.

[1]) Isporedi, kako je Bog rekao zmiji proklevši je: »na trbuhu da se vučeš i prah da jedeš *do svoga vijeka*«. Daničić Mojs. 1 3, 14.

[2]) Vidi u ARj. II 480a i u Stojanovića, Stare srp. povelje i pisma I/1, str. 34 i 110.

FILOLOŠKA ŠETNJA ZAGREBOM*)

5.

U JAVNIM NAPISIMA ČESTO SE PO TUĐEM UZORU UPOTREBLJUJU I SLAŽU RIJEČI

Gdje se griješi protiv pravila hrvatske sintakse, pa i ondje, gdje se riječima namjenjuje kriva služba, preteže ponajviše utjecaj njemačke fraze. Tako se na pr. nešto hvali ili preporučuje, sa dodatkom: O s v j e d o č i t e s e ! (Zrinj., Juriš.) prema njemačkoj: Überzeugen sie sich! Može se neka izjava pred sudom dovođenjem svjedoka »osvjedočiti« (kao: obojiti, oblatiti), a čovjek se može sam u v j e r i t i, kako to veli treći napis: »Kušajte i uvjerite se!« (Prer. 7).

Po gradu nailazite na »d n e v n o« pečeno janje, svježe poslastice i proizvode, zajutarke i robu, »dnevno« se pjeva (Vlaš. 72, Frankop. 11, Prer. 11, Bošk. 18, Zrinj. 1 i t. d.). »Dnevno« je pridjev, koji se kao vremenski atribut dodaje imenici: dnevni trošak, dnevno poslovanje. Na pitanje: kada? ne odgovaramo prilogom »dnevno« (njem. täglich), nego: svaki dan. Tako se i »abonenti« (pretplatnici) primaju »m j e s e č n o i t j e d n o«. (Masar. 24), mjesto: na mjesec i tjedan (sedmicu). Pa i doba se naznačuje često na njemački način. Poneki liječnik (Berisl.) ordinira od ½3, mjesto od 2½, jednako kao što mnogi — kako se obično čuje — rade od »pol četiri«, sastaju se u »tri četvrt na sedam«, i sl. Tako na pr. i »Marionetsko kazalište« oglašuje početak u »p o l 4«.

Svuda ima »k r a t k e r o b e« — Kurzwaren — (Gaj., Radić., Krajiš., Juriš. i t. d.). Ne bi li se ova roba mogla nazvati »sitnom odjećom«?

Većina obrtnika »p r i m a p o p r a v k e« (Il. 212, Račk. 8, Kačić. 8 i t. d.). A ne primaju se popravci, nego stvari na popravak, kao što na pr. pravilno javlja jedan zlatar (Kačić. 12a), da »preuzima (prima) na popravak nakite«, dok jedan urar (Radić.) »obavlja popravke«.

Skupe pogrebe nazvaše »s j a j n i m a« (glänzend); treba da se zovu »raskošni«.

Poslovne i zavodske grane i dijelove počeli su u novije doba zvati »odjeljenjima«. Ima o d j e l j e n j a gostioničkih (Radiš. 10), bolničkih (Zrinj. 10), industrijskih i tvorničkih (Mart., Praš.), uredskih (Okr. ured). Što je odijeljeno, zove se »odjeljak« (kao što se ono, što se odreže, zove odrezak). Imamo i drugačije izveden naziv »odio«, u množini »odjeli«. Takvih »odjela« pravnih, dermatoloških, očnih, za gospođe) ima i u napisima (Varš. 7, Prer. 19, Jel. t., Rač. 3). Nepotrebno nam je i »udruženje« mjesto »društvo« ili »udruga«. Danas je Zagreb pun svakojakih udruženja; ima na pr. u d r u ž e n j e trgovaca, invalida, za zaštitu matera (Zrinj. 16, Gajeva, Tomaš.).

* Nastavak članka iz br. 4—7.

Osoba ili pothvat može se zastupati, a ne može roba. Ali smo otkrili i ovakav slučaj u »Zastupstvu pisaćih strojeva — H. B. tvornice« (Nikol. 1), a trebalo bi da bude »Zastupstvo H. B. tvornice pisaćih strojeva«, po primjeru »Zastupstvo tvornice papira« (Račk. 10).

6.
KRIVA UPOTREBA PADEŽA I PRIJEDLOGA

Na prvome se mjestu ističe onaj poznati treći padež u imenima zagrebačkih gostionica i ljekarnica. Što znači na pr. »Ljekarna Svetom Roku« ili »Jelačiću banu«, ili »Krčma Staroj Mandalici«, »dobroj kapljici«, ili »Apoteka zdravlju«? Ovdje ne pomaže nikakva gramatika, ni pravilo o imenu i apoziciji, jer ime možeš dati kakvo hoćeš; ali u njihovoj kompoziciji mora biti smisla. Da je ime bez apozicije, t. j. da naznaka posla nije sastavni dio poslovnog imena, onda bi takvo ime značilo poziv (bez glagola), ili pravac kojim treba da idu kupci ili gosti. Ovaj poslovni dativ nije drugo nego povođenje za njemačkim dativom (na pr. »Hotel zum Schwarzen Adler«), na koji još vidnije podsjećaju krčme »k veselom Kaštelancu«, »k' Gavranu«, »Ljekara k Angjelu«, »Radionica k Crncu« i »Čistiona k Suncu« (Zrinj. 10, Prer., Masar. 2, Ilica, Jel. t. 6). Logički bi bilo: »Ljekar(nic)a Svetog Roka«, »Krčma Stare Mandalice«, »Krčma Dobra Kapljica«, »Ljekar(nic)a Zdravlje« i sl., kao što ima (u Ilici 47) »Krčma Vis«.

Trguje se željezom, papirom, robom, a taj se posao zove trgovina željezom, papirom, robom. Pa ipak, uz trgovine željezom, stvarima, remenjem, robom (Drašk., Vlaš. 33, Amruš. 19, Ilič. i Svačić. t. i t. d.) mnogo je gušća u gradu trgovina robe, stvari, voća, šešira, papira i t. d. (Il. 13, Vlaš. 40, 75, Wash. t., Radić. i t. d.). Jedan isti čovjek objavljuje trgovina koža i kožom (Il. 214), trgovinu robe i robom (Račk. 8). Ima i treća — opet nepravilna — oznaka: trgovina za unutarnji uređaj i namještaj (Varš.). — Ljudi promeću robu, a posao im je »promet robe« (objekt. genitiv). Pa i ovdje postoji jednaka zabuna: pravilan »promet produkata« (Smič. 23) i nepravilan »promet robom« (Jelač. t., Bošk.), promet nekretnina (Juriš. 18, Il. 69) i nekretninama (Drašk. 28, Berisl. 4).

Nabraja se na pročelju trgovine: svježi narezak (nom.), salame, »šunke«, sira (gen.) — Drašk. 38; Prodaja poštanskih »vrijednota« (gen.), mjenice, »taksene« i poreske markice (nom. ili akuz.?) — Ilica 165; Samostalna maloprodavaonica duhana (gen. sing.), marke, odjavnice, poštanske vrednote, novine (nom. plur.) i časopise (akuz. plur.) — Prerad.; Prodaja... vina i žestokih pića (gen.) i razna hladna jela (nom.) — Bogov.; Točenje naravnih vina (gen.), zagrebačko pivo, razna žestoka pića (nom.) — Zvonim. 7; kupnja i prodaja »rabljene« stvari (nom.), šivaćih, pisaćih strojeva, foto aparata... (gen.) — Boškov.; »Buffet« toči domaća vina (akuz.) i žestokih pića (gen.) — Bogov. 7; Toči se (toče se!) naravna »domaća« vina — Prer. 39; Toči se biranih plešivičkih i dalmatinskih vina (Toče se birana...!) — Radić.; Sredstvo protiv glavobolje (gen.) kao i ostalim bolovima (dat.) — Zrinj. 20 i t. d.

Nepodudaranje broja: Najjeftinija »odjela« (plur.), jer *je* (sing.) vlastiti proizvod (Ilica 164).

Ovamo ide i ovo: Primaju se *sve vrsti popravci* (Berisl. 3) mjesto: Primaju se popravci svih vrsta (ili: svake vrste).

Za oznaku građe služi genitiv sa prijedlogom »od«. Upotreba prijedloga »iz« nije pravilna, a česta je u poslovnom jeziku po krajevima, koji su blizu njemačkog jezičnog područja. Utjecaj njemačke sintakse vidi se i u instrumentalu, koji služi bez prijedloga, kad se njima naznačuje sredstvo ili oruđe (čime se radi?), dok mu se predlaže »sa« (»s«), kad se njime kazuje društvo (s kim, s čim?), zajednica, sadržina, veza (brat sa sestrom, oči s naočarima, soba sa posobljem, trgovina sa selima).

Primjeri: roba *iz* gume (Gund. 19), uštipci *iz* brašna (Jel. t. 7), ornamenti *iz* cinka (Kačić. 11), stan »sastojeći se« *iz* dvije sobe (često); bojadisanje *sa* francuskim bojama (Vlaš. 82), izrađeno *sa* pomoćnim aparatom (Jel. t. 14), pranje *sa* Albus sapunom (oglas), »ondulacija« *sa* uljem (Vlaš. 82), *sa* toplim zrakom (Mesar. 10, Bošk. 44, Gund. 11), »ažuriranje« *sa* strojem (Radić.), posao *sa* tkaninama (Gund. 51): posluje se sa poslovnim drugom, ali tkaninama!

Teži slučaj tuđe sintakse vidi se u vezanju dvaju prijedloga. Primjeri: *»Preselenje u i izvan grada«* — t. j. u grada i izvan grada! — (Frankop. 9). Nepravilno i nejasno: Je li to »preselenje u grad i iz grada«, ili »preselenje u (po) gradu i izvan grada«? — otprema *sa i na kolodvor* (t. j. sa kolodvor i na kolodvor!) (Frank. 9). Treba: s kolodvora i na kolodvor, ili iz kolodvora i u kolodvor; — »izdaje se« dobra »košta« *u i izvan kuće«* (Gund. 48 i Prer. 4). Treba: Daje se dobra hrana u kući i izvan kuće; — preuzima prevoze *u i izvan Zagreba* (Radić.). Treba: prijevoze po Zagrebu i izvan Zagreba.

Ni oni »tečajeva u jezicima« (priv. gimn. dr. A. B.) nijesu srećno oglašeni; bolje bi bilo da se zovu »jezični«, pa prema tome: tečaj francuskog jezika (gen.), a ne: tečaj u francuskom jeziku.

Najposlije treba i ovdje spomenuti metanje prijedloga *za* pred glagol *iznajmiti*, na pr. »Lokal« *za iznajmiti*, poslovne prostorije *za iznajmiti* (na mnogim mjestima).

Po mnogim trgovinama kupuju se i prodaju *»rabljene* stvari« (Vlaš. 33, 40, 50, 60, 70, Bošk., Palm. 64 i t. d.), »izdaju se« (iznajmljuju se) *sobe »s uporabom* kupaone« (kupaonice), dok Gradska štedionica ustupa štedioničicu »na *uporabu«*. Ovdje služi imenica

»upotreba«; glagoli: »upotrebiti« (i »upotrijebiti«), pa »upotrebljavati«, i glag. pridjev »upotrebljen (i »upotrijebljen«) i »upotrebljavan.«

7.

NELOGIČNOSTI I POMUTNJE POJMOVA

Ne znamo, što znači *»besposleni fond«* (Frankop. 7). To nije fond (t. j. zaklada), koji leži besposlen i ničemu ne služi, nego za besposlene (bolje: nezaposlene), pa bismo ga mi nazvali »nezaposleničkim.«

»Vinarsko-rakijska (!) *radnja«* (Mart. 27, Klaić. 50, Kr. Mar. 5, Dežel. 6, Prer. 40). Kad je »vinarska«, morala bi biti i »rakijaška«, ili: vinara i rakijašnica, ili: točionica vina i rakije. — »Tapetarska i *dekorativna radnja«* (Gaj. 22) kao da je tapetarova radnja, koja svojim skladom nešto ukrašuje (jer je i »dekorativna«). Na drugom mjestu (Radiš. 9) piše »tapetar i dekorater«. Prema tome bi napis glasio »tapetarska i dekoraterska r.« Ovome je sličan *»pećarsko-keramički* posao« (Kačić. 6). Ili je to »pećarsko-keramičarski« ili »pećarski keramički« posao. — Ima (Radić.) i *»građanska obrtna udruga za* sjajne *pogrebe.«* Ako to nije pothvat, osnovan, da se bavi pogrebima — radi zarade — kao obrt, nego je za obrtnike, onda treba da se zove »obrtnička.« — »Proizvodnja steznika i *stezničarskog* pribora« (Trg N) kao da osim steznika proizvodi i pribor za steznike, t. j. za one koji prave steznike, dakle za svoju utakmicu! Ako se misli pribor za steznike, onda je to proizvodnja »stezničkog« pribora.

Poslovni napisi *»Limarstvo«* (Prer. 34), pa *»Kiparstvo«* i *»drvorezbarstvo«* (Radić.), kao i nebrojena *»mljekarstva«,* imaju apstraktno značenje, kao »liječništvo« i »sudstvo.« Pa kao što ovi napisi ne pripadaju bolnicama i sudnicama, tako ni oni prvi ne pripadaju radionicama, nego stvarni nazivi »limarnica«, »kiparnica i drvorezbarnica.«

»Posmrtna zadruga Sv. J.« (Gaj.) znači: zadruga poslije smrti. Logički bi bilo: Osiguravačka zadruga za posmrtnu pomoć. »Zadruga *stolarskih zanatlija«* (Gund.) ima upravo toliko opravdanja, koliko na pr. šaka »pšeničnog žita«, mjesto »šaka pšenice.« Zna se, da su stolari zanatlije, dakle je u onome sadržan i ovaj pojam, pa je dosta »zadruga stolara« ili »stolarska«. A »Savez *kožarsko-prerađivačkih radnika«?* Jesu li to radnici, koji prerađuju kožare? Ili koji rade u radionicama »kožara prerađivača«? Onda bi im pristajala oznaka: prerađivački kožarski radnici. Slična je pomutnja u napisu »Zadruga *kožarsko-obućarskih zanatlija«* (Prer. 12). Jesu li to »obućari zanatlije« koji prave obuću za kožare? Ili su to oni koji prave kožnu obuću? Ako je tako, onda treba da ime glasi: Zadruga obućara kožara (jer je u ovome pojmu sadržan pojam »zanatlija«). »Zadruga *najamnika«* (Radićeva) znači: zadruga onih, koji služe pod najam (plaću). Zar to nije zadruga stanara?

Ima i drugih nelogičnosti. Znamo, da se ne tovi meso, nego blago, stoka, marva. A negdje se ipak prodaje »svaki dan *utovljena govedina«* (Prer. 27). Ovamo ide i umjetnost u obrtu: »Umjetni« rad nije mehanički spretan rad, vještina, nego rad, pri kojemu se mora makar koliko očitovati i stvaranje po osobnom ukusu i osjećaju. Zato ne znamo, zašto se obična brusionica (Juriš. 10) naziva »umjetna *brusiona«.* Čitamo: *»Naručbe se dostavljaju* u kuću« (Juriš. 25). Narudžba je obavezna izjava, da se nešto kupuje za poznatu ili sporazumom utvrđenu cijenu. Da li se takva izjava dostavlja u kuću? »Primaju se *naručbe sa dostavom* u kuću« (Juriš. 22). Kratko, ali loše. Primaju se narudžbe, a »naručena roba« dostavlja se u kuću.

Navest ću ovdje još nekoliko podužih primjera, prepisanih s pojedinih uličnih ploča, u kojima su različne pogreške nagomilane, izostavljajući pravilna mjesta u njima.

Narodna kuhinja (Gund. 8): *Izdaje se* dobra domaća *košta u i izvan kuće.* — »Buffet« (Kralj. Mar. 5): ... *užički* kajmak, *himber, kulin, bjela* vina, *cjene* umjerene. — *»Mlječna* restauracija Alpa« (Frankop.): ... *dnevno svježe* mlijeko; (u izlogu): Mliječna restauracija ... carski *droblenac* ... *omlette* ... (u vratima: carski drobljenac ... *omlet* ... *porcija* ... maslaca ...

»Modni salon« (Juriš. 18): ... *kostima komplea Haljina* i *Dječije Haljina.* Radionica pokućstva (Juriš. 14): Izrađujemo ... *konbinirane* sobe *kao* razno drugo *pokućtvo.*

Otpremništvo (Frankop. 9): *Prevoz pokućtva* ... *Preselenje u i izvan grada* kao i na sva mjesta *tu i inozemstva* ... Otprema robe *sa i na kolodvor* kao i na sva mjesta *tu i inozemstva.* — Otpremništvo (Boškov.): *Prevoz pokućtva za tu i inozemstvo.* — Pogrebno poduzeće (Radić.): ... *obrtna* zadruga za *sjajne* pogrebe preuzima *prevoze* ekshumacije *u i izvan Zagreba.*

Državni zavod za *proizvađanje* animalnog *cijepiva* (Gund. 55). — Skladište *razkužila* ... *dietetskih specijaliteta* ... *kirurgičkih* povoja ... robe *iz gume cognaca.* (Gund. 15).

8.

KOLONIZACIJA TUĐIH IMENA I NAZIVA

To upravo i nije kolonizacija, nego provala i osvajanje — ne samo privrede — nego i izvanjeg lica hrvatskog grada. Tko bi po imenima raznovrsnih prodavaonica i radionica, naročito u t. zv. modnoj struci pa u nazivima pothvata i poslova na veliko, sudio o narodnom značaju grada, ne bi pravo znao, je li Zagreb neki francusko-engleski kondominij ili je neko međunarodno naselje sa prilično čednom hrvatskom kolonijom, kojoj je glavno zanimanje krčmarski i gostioničarski posao.

Evo tih poslovnih imena (osim gostioničarskih poslova), savjesno prepisanih i raspoređenih u dva skupa. Navodimo one poslove, koji ne nose imena i prezimena svojih vlasnika. Ne navodimo strane pothvate, nego samo domaće.

I. Poslovna osobna imena

Tuđa: *Maison Rosy, Maison Tea, Maison Löwy, Maison Auspitz, Maison Beta, Maison-Nada, La Parisienne, La Reine, Pompadour, Parisette, Midinette, Fleurette, Ivette, Mariette, Jeanette, Yvonne, Marlene, Lygne, Maud, Nella, Lella, Neara,* — *Ellen, Ethel, Lady, Mary, Duby, Baby, Bob i Baby, Nenry, Mickey, Papai, Darling, Gitli,* — *Pia, Lia, Ria, Dada (?), Dado (?), Anita, Greta, Leona,* — *Mignon* (dva puta), *Carmen, Salome, Floramy.*

Ovamo ne ubrajamo dvadesetak stranih ženskih imena, koja i u nas Hrvata služe kao krsna imena.

Hrvatska: *Zora* (dva puta), *Mira, Vera, Nada, Gordana, Danica, Ljubica, Dragica, Ruža, Zlata, Zlatka, Milka.* — *Đurđica, Pepica, Maja, Tonka,* — *Vitomir,* — *Ivo, Đuro, Toni.*

Tražili smo ih još na četrdesetak ulica i trgova, i više ih nijesmo našli.

II. Poslovna imena, uzajmljena iz rječnika prirodnina

Međunarodna: *Delphin, Albatros; Oliva, Palma, Mimosa, Lotos, Centifolia, Trifolium* (mljekara!); *Kristalum, Briljant, Smaragd, Kaolin, Alabaster, Argentum, Titanit, Ozon; Tanin, Silva; Cerealia, Viktualia, Mineralia.*

Hrvatska: *Oko;* — *Zlatno janje, Slon, Lav, Ris, Lasta, Golub, Orao, Sokol;* — *Lipa, Javor, Šuma, Jagoda, Zlatna dinja, Voće, Voće i povrće, Runolist, Ljiljan, Cvijeće, Trstika, Sjeme;* — *Alem, Kremen, Biser, Čelik, Mjed, Glina, Vapno; Vrelo;* — *Koža, Svila;* — *Iskra, Munja, Grom, Oganj, Vatra, Toplina, Sjaj; Snaga, Sila.*

III. Poslovna imena, uzajmljena iz mitologije i povijesti, zemljopisa i astronomije

Međunarodna i tuđa: *Isis, Afrodita, Venera, Venus, Minerva, Diana, Iris, Themis, Higiea, Pluvius, Neptun, Hermes, Merkur* (tri puta), *Sphinx* (Sphynx?), *Aesculap, Laokon* (Laokoon); — *Helada* (nekretnine!), *Atena, Paracelsus, Gutenberg, Rubens, Lafajet;* — *Barcelona, Boston* (dva puta), *Jaffa, Luxor, Madrid, Mekka, Moka, Paris, Smirna, Toledo, Valencija;* — *Amerika, Brazil, Columbia, Kanada, Java, Sumatra, Borneo, Celebes, Baltik, Slavia* (tri puta); *Volga; Riviera; (Ocean); Orient* (tri puta); — *Stela, Astra* (dva puta), *Star, Gold-Star, Helios, Orion; Orbis, Kosmos* (dva puta), *Universum.*

Hrvatska: *Vesna, Vila, Zmaj; Tomislav, Gaj, Lisinski,* — *Croatia,* (tri puta); *Zagreb* (dva puta), *Grič, Zrinjevac, Černomerec; Samoborka, Split, (Siscia); Posavina, Podravina, Zagorka, Dalmacija, Dalmatinac, Vis; Sljeme, Ivančica, Velebit, Plasa, Triglav; Sava, Drava, Una* (dva puta), *Cetina, Vrbas, Sana, Mirna, Dunav; Jadran, Jadranka; Slavija* (dva puta).

Tražili smo i ostale hrvatske krajeve i gradove, naša mitska i povijesna imena, i nijesmo ih više mogli naći.

IV. Ostala poslovna imena

Tuđa — i ona međunarodna kojima se u hrvatskom rječniku može naći zamjena ili su stranog oblika: *Elite - Elit, Elite, Fidelio - Elite, Beauty Cult, Bon gout, Chic, La mode, Modes de Paris, Elegant, Elegante, Elegance, La Boheme, Jugobijou, Elastique, Frigidaire, L'Oreal, Renaissance, Grand garage, Vogue, Printemps, L'été, Chocolaterie* — *Weekind, Gentleman, Lord, Kent, Derby, Broadway* (krojač!), *City, Fairi, Shoes, American Shoe, Tip-Top* (»buffet«!), *Rekord* (dva puta), *Rapid* (dva puta), *Definitiv, Mirabel, Valet expres, Expres, Favorit, Superba, Nobilior, Splendid, Blok, Merkantile, Koloniale, National, Universal* (dva puta), *Special, Mutual, Komercijal, Central, Novitet, Novitas, Unitas* (dva puta), *Publicitas, Prosperitas, Celeritas, Caritas, Patria, Nutria, Omnia, Sanitaria, Immobilia, Color, Labor, Intermissor, Pastor, Viator, Imperator, Mercator; Trabant, Perfekt, Artes, Artos, Papieros, Domus, Panergon, Verion, Union* (devet puta), *Konsum* (dva puta), *Solo, Vox, Climatic, Pokal, Produktiva; Fenestra, Saletto, Korzo; Štampilja, Štampilje* (šest puta); *Ažur; Erde, Windfix.* — *Kavalir, Kavalir mode, Moderni dekor, Vunatrikot, Bazar, Textil* — (Amerikanski, Novi) *bazar,* Pariski *atelier* steznika, *(Grand,* Švicarski, Engleski, Moderni, Jadranski, Odjevni, Novi, Zagrebački, Ilički) *magazin.*

Ovamo ne ubrajamo oko 200 drugih imena i kratica iz međunarodnog naučnog i stručnog rječnika, ponajviše latinskog i grčkog podrijetla.

Hrvatska: *Domovinsko, Dom, Sloga, Samopomoć, Preporod, Povjerenje, Napredak, Kruna, Obnova, Trajnost, Sigurnost, Točnost, Nauka, Pregled, Moj dom, Uzor, Privreda, Sirovina, Tržište, Veležitar, Zlatopromet, Pribor, Alat, Preslica, Igla, Sukno, Stas, Čarape, Posteljina, Seka i braco, Lutka, Torbica, Nakit, Lim, Okov, Omot, Iver, Drvotržac, Oštrica, Slovo, Prepis, Zlatno pero, Kralj nalivpera, Pruga, Pogon, Jara, Dubravka, Planinaru, K crncu, Sirana.*

Osim nabrojenih imena našli smo još oko šezdeset hrvatskih ili miješanih kratica.

Ostavili smo izvan pregleda one poslove, koji nose ime i prezime svoga vlasnika.

V. Kavane i kina

Ovdje ćemo navesti imena samo najpoznatijih kavana, a imena svih kina.

Od velikih i srednjih kavana u gradskom trgovačkom središtu samo ih pet ima hrvatska imena: *Gradska, Kazališna, Velika, Zagreb i Medulić.* Druge su: *Astoria, Carlton, City, Corso, Esplanade, Europa, Mignon, Splendid, Trilby, London.*

Od kina većina ih, a među njima gotovo sva udobnija zagrebačka kina, imaju strana imena: *Palace Balkan, Urania, Luxor, Capitol, Olimp, Astoria, Central, Union, Croatia;* hrvatska: *Jadran, Građanski, Tomislav, Dom.*

VI. **Gostionice, manje kavane, krčme, svratišta i blagovališta**

Iako su poslovi ove vrste većinom u rukama ljudi, od kojih bi se moglo očekivati manje sklonosti za izlišne tuđinske i kozmopolitske jezične krpice, a više za domaća hrvatska imena, opet i tu nalazimo mnogo nanosa od kojekuda.

Primjeri: *Alpa, Apolo, Astoria,* Automatski buffet »*Quisisana*«, *Bohem, Central, Ciklon, Dumping, Eden, Elite, Esplanade, Gourmand, Gurmanu, Grand, Imperial, Lido, Metropol,* Novi *Ciklon, Pic-Bar, Reforma, Thermi-service, Victoria, Vita,* — *Barcelona, Luxor, Madrid, Šang-Hai, Kalifornija, American.*

Ako im dodamo mnoge »buffete«, koji su poput gljiva iza kiše ponicali po svim zagrebačkim ulicama, pa »restauracije« i »menze«, onda ne znamo, da li i ovdje gostionice, blagovaonice i narodne kuhinje, krčme, točionice i vinare nijesu ostale u manjini.

9.

ZAKLJUČAK

U nizu članaka pokazali smo, sistematski raspoređenim primjerima, kakav nered, površnost i neznanje vladaju u poslovnom jeziku izloženom po zagrebačkim ulicama. Taj jezik često ne odgovara ni pravilima usvojenoga hrvatskoga pravopisa, niti uopće ikakvog pravopisa izgrađena na jednom načelu. Riječi su u mnogim slučajima skrojene samovoljno i pogrešno. U napise i oznake robe, radnja i poslova uvukle su se premnoge tuđe riječi, koje bi se mogle zamijeniti čistim hrvatskim riječima iz živoga narodnog ili književnog jezika. Nazive trgovina i radionica preplavila su tuđa imena. Pa i sami sklopovi hrvatskih riječi sastavljeni su često neskladno. Mnoge su poslovne oznake besmislene i ne kažu ono, što se njima htjelo reći.

U jednu riječ: Javno izloženi poslovni jezik u Gradu do kraja je nečist i nepravilan, i zato treba da se podvrgne temeljitoj reviziji.

To traže interesi samoga hrvatskog jezika i obrazovanja našega građanstva, a u drugu ruku i moralni, prosvjetni i politički interesi Grada, i povrh svega samo lice Zagreba, koje treba da pred stranim svijetom pokaže svoj značaj: da je hrvatski grad.

Mirko Jurkić

REGISTAR

a) STVARI

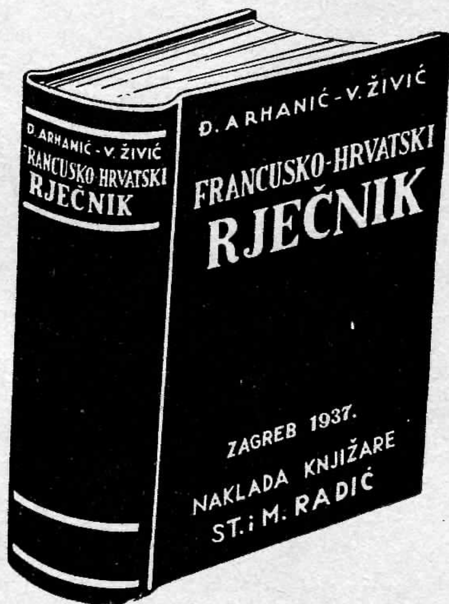
B) RIJEČI

Složio dr. A. Mayer

POPRAVI!

Na str. 188. treba da stoji za s t e z n i č a r e, a ne za s t e z n i k e.

»H r v a t s k i j e z i k« izlazi u deset brojeva na godinu. — Godišnja pretplata 40 Din; pojedini broj 5 Din; za đake 30 Din. — Vlasnik i izdavač: Društvo »Hrvatski jezik« u Zagrebu. — Za vlasnika i uredništvo odgovara Pavao Tijan, Zagreb, Ružičnjak br. 3. — Tisak »Tipografije« d. d., Zagreb, Barthouov trg br. 2. — Za tiskaru odgovara Ivan Ivanković, Zagreb, Selska cesta br. 47.

»Hrvatski jezik« izlazi u deset brojeva na godinu. — Godišnja pretplata 40 Din; pojedini broj 5 Din; za đake 30 Din. — Vlasnik i izdavač: Društvo »Hrvatski jezik« u Zagrebu. — Za vlasnika i uredništvo odgovara Pavao Tijan, Zagreb, Voćarska c. br. 92. — Tisak »Tipografije« d. d., Zagreb, Barthouov trg br. 2. — Za tiskaru odgovara Ivan Ivanković, Zagreb, Selska cesta br. 47.